БЕРРИГА НИЗ — КПСС ЦК ПЛЕНУМА РЕШЕНЕШ КХОАЧАШЪЯРА

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО
СВЕТ
арадувл 1923 шера денз

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 97 (2722)
КIиранди
2
декабрь
1962 шу
Мах 2 кеп.

ШУН СИЙЛАХЬ ДЕКХАР, ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРАШ!

Халкъа боахама партийни кулгалдар эргадаккхара КПСС ЦК ноябрьски Пленума решенешка белгалдаьхача гIулакхаша кхы а айдаьд юртбоахама болхлой хьинар. ХIанз массе а колхозашка, совхозашка, фермашка Iомаеш латт Пленума материалаш, къахьегамхоша гучайоах хьайбай продукташ дукхагIа яхара керда торонаш.

Массанахьа а яржаш латт семилетка диълагIча шера план толамца кхоачашъяра йола социалистически яхь.

Хала а бехктокхаме а декхар да вай хьайбаш леладерашта хьалхашка латтараш. Цхьа бутт мара бисабац ер шу чакхдала. Цхьабакъда, еррига республика хьайийцача алхха Первомайски района мара кхоачашъяьяц паччахьалкхенна шура дIаялара план. Шера план кхоачашъе гаргга да Шелковской, Советски, Ведана районий а кхыдола а боахамаш.

Тамашийна дале а, кIезига моттигаш нийслац доахан кхаба чусоцадаьчул тIехьагIа а шура кIезиглуш. Масала, из хиннад Грозненски, Урус-Мартана, Сунженски районашка, МагIалбика зонерча боахамашка. Цу районаша юхатетт еррига республика. ХIанз а шера план 83 процент мара кхоачашъяьяц Нохч - ГIалгIайчен хьайбаш леладераша.

Соахка укх хана хинначул дукхагIа детта доахан да республика колхозашкеи совхозашкеи, хIаьта а Iалаьмате эсала лел шура дIалулга. МалагIаш да цун бахьанаш?

Тахан хьайбаш леладерий балха эггара чIоагIагIа новкъарле ер, эггара сихагIа тоаде дезар — лерттIа доахан кхоабилга да. Цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи Iуйрийна денз сарралца доажаду оаха, яхаш эрий ара леладу детта доахан. ДоаггIача бесса гIулакх дац царна чудаьхкача а. Масала, МагIалбика района «Кавказ» яхача колхозе Iана кхоачам хиллал доакъар да. Цхьабакъда, доахана чам а болаш дуаргдолча тайпара дIалац из. Ехача кормушкашкара Iолегаш, когаш тIабетташ дукха доакъар дов. Цу тайпара моттигаш дукха нийслу Грозненски, Сунженски, кхыча а районий фермашка. Цох теша хала дале а хIанз а тIехьа ара бийсаш йоах Наьсарен района «Октября 40 шу» яхача совхоза Наьсар-Кертерча отделене фермерча доахана. Шийлача бийсан са хиллалца гонга гIолла боагIача хоттал лаьттача доахана фу шура лургья? Цудухьа укх тIеххьарча хана шозза кIезигагIа шура йоаккх цига. ГIулакх дарга хьежжа мара хургьяц шура а!

Зоотехникаш, фермай болхлой, юртбоахама болхлой декхарийла ба детта доахан кхоаба рацион теркамца вIаштIехьъяккха, хIана аьлча шура дукхагIа яккхар дукхагIча даькъе цунах тийша да. Тайп-тайпара концентрированни доакъар, жом, барда, кхыдола а доакъар юкъедоагIаш хила еза рацион.

Боккха лоархIам болаш да хIанз нийса учети тIахьожами бара дешаш а. МагIалбика, Наьсарен, Урус-Мартана, кхыча а районий фермашка дукха моттигаш нийслу доярката, кхыметтел фермай заведующешта мел шура яьккхай ца ховш. Факташа къаьгга хьахьокх учетаи тIахьожамаи лерттIа терко ца елга. Цу гIулакхо балха доккха зе ду.

Шу чакхдоалаш латт. ХIанз еза я хIара шурий килограмм. Цхьабакъда, ала йиш яц массайолча фермай, колхозий, совхозий кулгалхоша из гIулакх — нийса кхетаду, аьнна. Чурча гIулакхашта Iалаьмате дукха шура йоаю Сунженски районерча боахамаша. Хьа мел яьккхача шурех 77 процент мара дIалац паччахьалкхенна. Во лел из гIулакх кхыча районий дукхача колхозашкеи совхозашкеи а.

Боахамий кулгалхой юртбоахама специалисташ къаьстта оарцагIбовла беза хьалха латтарий опыт йоаржаяра. Хьаэцаргья вай «Ингушский» совхоз. ШоллагIча отделене дояркаша кхоачашъяьй шура яккхара укх шера план. Цу отделенена гIадж кхоссал мара гаьна яц кхоалагIъяр а. Цхьабакъда, укхазара гIулакхаш кхыча бесса да. Во кхабар бахьан долаш чусоцадича денз доахана шура кIезигьяьй кхоалагIча отделене. Дукха ха йоаццаш дIаоттаяь яьнна «елочка» яха аппарат а болх ца беш латт. Фу даьд совхоза кулгалхоша шоллагIча отделенерча хьайбаш леладерий балха опыт йоаржаяра? Цхьаккха хIама а даьдац.

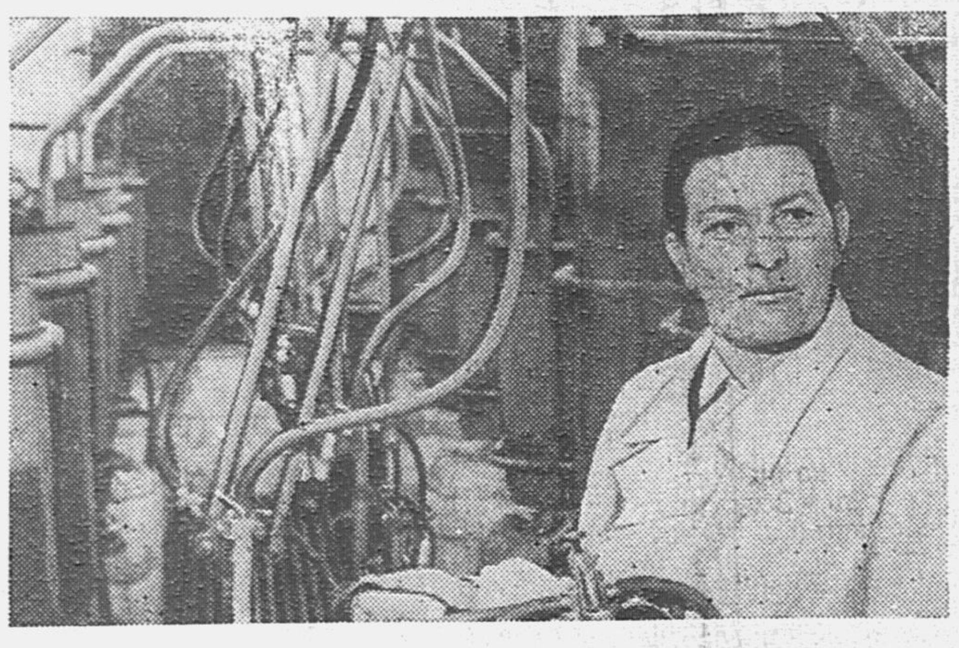
Кхы дикагIа лелац из боккха лоархIам бола гIулакх кхыча районашка а.

Производственни управленей кулгалхоша, «Союзсельхозтехника» яхача республикански объединене специалисташа терко е еза хьайбай фермашта механизаци яра, электрически доахан деттача аппараташца доахан детта нах Iомабара. Цхьаккха а дича хилийта йиш йолаш дац бокъонца дIаоттаяь яьнна аппараташ болх ца беш латтилга.

Юртбоахамий специалисташ, берригa хьайбаш леладераш оарцагIбала беза укх юхейисача хана доахангара махулла дукхагIа шура яккхара. Цу даькъе хIанз керттердар да детта доахан кхоабилга кхетамца вIаштIехьдаккхар, лерттIа учети тIахьожами лелабар, берригача хьайбаш леладерашта юкъе шерра социалистически яхь йоаржаяр, махулла дукхагIа хьалха латтарий опытах пайда эцар.

Колхозий, совхозий фермай, производственни управленей кулгалхоша, коммунисташа, масса а волча юртбоахама къахьегамхочо кхетаде деза паччахьалкхенна шура дIаялара шера план кхоачашъелга укх юхейисача хана вай беча балхах тийша хилар.

Берригa низ, дерригa хьинар оарцагIдаккха езача Даьхенна 65 эзар тонн шура дIаялара. Из шун сийлахь декхар да, хьайбаш леладераш!

ИВАНОВСКИ ОБЛАСТЬ. Социалистически Къахьегама Турпалаша марен сесагеи ЗаботингIара болх беча коммунистически къахьегама ферме цхьа центнер шурий яккхарга диъ сахьат гаргга ха йода — «Шуйский» яхача совхоза вокх фермашкарчул шозза кIезигагIа. Ер шу доладелча денз «елочка» тайпарча доахан деттача установка новкъосталца 300 Iаттагара 560 тонн шура яьккхай хьайбаш леладераша ЗаботингIар. Детта доахан прогрессивни методах леладора — кортамукъа долаш лоаттадарои царна механизированни гIулакх хилийтарои — къахьегама овсарле дикка лакх а йир, продукци яккхарга дIабода мах лох а бир.

Машинашца доахан детта мастераш кийчбеш йола республикански школа хьайийлар ферме. Производственни дешар хьехача инструктор я Социалистически Къахьегама Турпал З. И. Заботина.

СУРТА ТIА: машинашца доахан детта мастераш кийчбеча республикански школерча производственни дешара инструктор З. И. Заботина.

И. Дынина сурт.
ТАСС фотохроника.

11 БЕТТА ПЛАН — ХАНАЛ ХЬАЛХА

Доккхий къахьегама толамаш доахаш накъа болх вай республика къахьегамхой Советски Конституце цIей дездеча денна.

Хьинар ца кходеш дика къахьегарца 1965 шера чотах болх беш я «Красный молот» завода н. Гофта кулгалду № 14 йолча цеха коллектив. 26 ноябре 102,4 процент кхоачашйир цо 11 бетта план. Рационализаторски гIулакх дика леларах цехо кходаьд 65 эзар сом ахча. Шоай торонашка а хьежа 23 декабре шера йола производственни план кхоачашъе дош деннад коллективо. Къаьстта дика болх бу В. Петрова керте латтача формовщикийи мастер Суднепова керте латтача болат лоаладерийи сменаша.

Советски халкъо къоабалдаь дола Советски Конституце 26 шу дузача денна сийна иштта дика къахьегама толамаш доахаш накъа болх вай республика кхыйолча предприятей къахьегамхой.

Хь. КОТИЕВ.

Конституце денга

Чехова цIерахча республикански библиотеке дешара зале, вIаштIехьъяьккхай Советски Конституце денна хетаяь йола книжкай выставка. Укхаза да В. И. Ленина яздаь укх тайпара литература: «Фуд советски Iаьдал яхар» (брошюра), «Советски социалистически демократи» (сборник), «Паччахьалкхен доал деча нах юкъеозарах» (сборник), иштта кхыдараш.

Къаьстта теркам тIаозаш я выставке КПСС Программа, парте XXII съезда а парте ЦК ноябрьски Пленума а материалаш, «Машар, Къахьегам, ПаргIато, Нийсхо, Вошал, Ираз бахьан долаш» яха 1962 шера, 10 марта Москве, Калинински хоржама округе Н. С. Хрущева даь къамаьл тIадола брошюра.

Книжкаш дешарий теркам дика тIаозаш я укхаза боккхача лоархIамера газетни материалаш. Царех я СССР керда Конституце проект оттаярах бола СССР Лакхехьарча Совета соцам, 1962 шера 25 апреле СССР Лакхехьарча Совета сессе СССР кердача Конституце проект оттаяр хьакъехьа Н. С. Хрущева даь къамаьл.

Тоъал моттиг дIалоац выставке Нохч-ГIалгIайче Советски Iаьдал бахьан долаш даь тIемаш а халкъа экономикеи культуреи дегIайоалаеш 45 шера даьраш а дувцача тайп-тайпарча литературо.

П. ХАЛЕБСКАЯ,
Чехова цIерахча республикански библиотека дешара зала заведующи.

ХЬИНАР СОВДОАХАШ

Вай мехка столице Москве КПСС ЦК ноябрьски Пленумо болх беча хана чIоагIа хьинаре къахьегар «Чечингстрой» треста № 1 йолча гIишлой управлене болхлоша.

10 шу дала доал укхаза Харченко Василий Ефимовича болх бу. Цо кулгалдеча комплексни бригаде 29 саг ва. Дика кхоачашду цар шоаш доладаь гIишлоний балхаш. Сменни заданеш 130—140 процент кхоачашйора, иштта дика болх бу А. Аванесьяна кулгалдеча бригада болхлоша, цар сменни заданеш 140—150 процент кхоачашъю.

Дикача балхаца белгалбаьнна ба «Чечингстрой» треста механизаце контора болхлой, масала, автокрановщик С. Дулышев ший сменни норма 200 процент, монтажник М. Мажиев сменни норма 250 процент, бульдозерист Д. Шаламов — 170 процент, шофер М. Угурбиев — 120—125 процент кхоачашъеш ба. А. И. САВЧЕНКО,
«Чечингстрой» треста плановий отдела начальник.

Денал долчоа денна совгIат

Советски эпсар лечар кIалхарвоаккхаш деналца къонахчул гойтарах, Советски Арме салтечоа Сапралиев Абукара СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указах «За отвагу» яха медаль еннай совгIата.

ДАЬХЕННА — ДУКХАГIА ШУРА

* * *

Селькоровски посто хоамбу:

Шура кIезиглуш латт

Укх тIеххьарча хана шура кIезиглуш латт тха Урус-Мартана района «Горец» совхоза шоллагIча отделенерча шурий-товарни ферме. 10 ноябре ферме 1013 килограмм шура яьккхаяле 22 ноябре 861 килограмм мара яьккхаяц. Иштта шоллагIча декаде 152 килограмм денна йоаккха шура эшаялар тха ферманна доккха зе да.

Шура кIезигьялар бахьан доахан кхабара йола рацион толхаяьлга да. Отделене кулгалхоша указани елар дерригa доахан доажаде, аьнна. ХIаьта доажадеча доаханна хIанз хьалдаа мел доакъар да вайна массанена а дика хов. Iуйрийна дIа а даха сайрийна чудаьхкача Iалаьмате меца хул доахан. ТIаккха фу шура я царгара йоаккхаргьяр? Из бIаргагу ферма тIа йоаккхача шурий цифрашка хьежача.

Боккхача пайдане да ший ханнахьа доахан чу а оттадаь дикача зоотехнически рационаца кхабар. Тха ферма тIа цу хьисапе доахан кхоабача хана наьха санна тIакхийттаяр йоаккхаш йола продукци.

Цхьаькха йоккха новкъарле а я тха балха юкъе. Ахкан заман тоаяь яха езаш йола хьайбай помещеш ханнахьа тоаянзар тха отделене. Цудухьа доахан чудоахка помещенеш кийча ца хилар бахьан долаш укх ший лача хана бийсаш ара яха йийзар ферма тIарча доахана.

Цу гIулакхо а чIоагIа кIезигьялийтар доахангара йоаккха шура.

Бакъда, тха отделенеи совхозеи кулгалхой шура алсамъяккхара къаьстта чIоагIа къовсам лоаттабе декхарийла бар. ХIана аьлча; оаха шура яккхараи из йохкараи йола паччахьалкхен план кхоачашъяц. ХIаьта декхараш кхоачашдара-м дувца дезаш а дацар.

Цудухьа ер шу чакхдала юхейисача укх лоаццача хана цу тайпара дола кхоачамбоацараш балха юкъе нийслургдоацаш тоаде деза ферма тIара гIулакх. КПСС ЦК ноябрьски Пленума решенеша хьинар айдаь къахьегача тха хьайбаш леладерашта дIахо йодача хана махулла дукхагIа шура яккха вIаштIехьдаргдолаш новкъостал де деза совхоза кулгалхоша.

З. ИСАЕВА,
доярка.
А. ШАБИХАНОВ,
скотник.
Н. ТАЙДАЕВА,
телятница.
С. УСТАРХАНОВ,
учетчик.

Фермана новкъостал эш

Наьсарен района «Назрановский» совхоза Яндарерча отделене укх тIеххьарча деношка лаьгIденнад шура йоаккхилга. Масала, 23-ча ноябре еррига ферме 150 Iаттагара 679 килограмм шура яьккхар. Кхо ди далалехь 500-нега дIакхаьчар из цифра. Фу бахьан долаш кIезигьеннай шура, малав бехкевар? ХIана лохъю доахана шура? — хетт оаха дояркашка.

Тха бехках дац из, йоах цар. ДоаггIача бесса доаханна дIадала тхога доакъар даларе иштта эсала хургдацар тха хьокхамаш. Массахана а оаха царна хьалхашка кхухьар цхьа силос мара яц. Дог эккх цох хьайбай.

Бакълув дояркаш. Доахан чуоттадича денз цхьа аьла паркх беннабац царна цу ферме. Наггахьа мара хилац барда. Укх тIеххьарча деношка вIалла ца бахьаш бисаб из. Фермерча болхлошта хац из фу бахьан долаш да. Бакъда, совхоза кулгалхошта-м хов из. Царна хар пайда бий, доахан меца латташ хилча. Цу гIулакха эггара хьалха оарцагIвала декхарийла вар керттера зоотехник нов. Муцольгов. Из а сатийна ва. КIезига хул зоотехник цу ферме.

— Лакхехьарчар указани ца елча бокъо яц тха тхоашта хеттача бесса доакъарех пайда эца, — йоах ферма заведующе.

Цу лакхехьарча указанеша толхаду цкъаза гIулакх. Массаза а доаханна телар цхьа силос я. Бакъда, кIезига пайда лу цу гIулакхо. Нагахь санна силосаца кIезига-дукха ча, йол, консервированни хьажкIаш (уж шортта я ферме) лоре чам болаш юаргьяр из доахана, дикагIа дегIах латаргьяр, IотIаетталургьяр шурий килограммаш. Из дика хов хьайбаш леладерашта, хIаьта бокъо яц цар...

Нагахьа санна совхоза кулгалхоша новкъостал дойя, царна фу эш хьоже болх бергболаш а шоай декхараш довзаш а ба Яндарерча ферма болхлой. Аьлти-Юртарча Барахоева Лемкайца къовсалургдолаш дукха дояркаш ба цу ферме. Юнусова РабаIата хIара Iаттагара 2000 совгIа килограмм шура а яьккха тIеххкхоачашдаьд ший социалистически декхар. Шоай дош кхоачашдаь бала боахк дояркаш Котикова ПаьтIамат, Часыгова Аминат, Китиева Маржан, кхыбараш.

Цу масалаша хьахьокх из коллектив къахьегаргдолаш йолга а шоай сий лакха лоаттаде ховргдолаш болга а. Бакъда, новкъостал эш царна.

М. ЗАНГИЕВ.

ДIадаха кхоачамбоацараш

Дикка йоккха ферма я «Ингушский» совхоза кхоалагIча отделенеяр. Iаьсий докхадераш а тIехьа лаьрхIача ши бIаьи безткъе биъ етт ба цига шура луш. ДукхагIдола доахан онда а диза а да. Йоагаш электрически лампаши доахкаш подвесни наькъаши а долаш дола дIайха кхийш да доахан чудоахкаш. Хьаеш латт доахан детта механизированни моттиг, цига болх бе Iомабала бахийта дояркаш ба.

Иштта да кердача сага ферме эггара хьалха бIаргкхеташ дола гIулакхаш. ТIаккха цунна хеталу дика хила без-кх укх ферма берригa болх а аьнна. Цхьабакъда, дIахо ферма болх байзача гучадоал цигара дуккха а кхоачамбоацараш.

МоллагIча МТФ балха юкъе эггара а лоархIамегIа дар дукхагIа шура яккхар да. Из да кхоалагIча отделене ферме во латта гIулакх.

ХIара Iатта лаьрхIа 1850 килограмм шура яккха план еннаяр укх шера ферманна. Цу планага хьежача, коллектива кIезига хийтар из шура. Цо декхар тIаийцар семилетка диълагIча шера хIара Iатта лаьрхIа 1950 килограмм шура яккха.

Цу хана денз 11 бутт баьннаб. Кхоачаш йой-теш ферма план а декхараш а? Яц. Укх шера 1 ноябре фуражни Iатта лаьрхIа яьккха шура 1527 килограмм мара яц. Дукха тIакхийттаяц из ноябрь бетта а, хIана аьлча геттара кIезига я хIанз ферме йоаккха шура. Масала, байнача бетта тIеххьарча декаде юкъера лаьрхIача 1,9 килограмм мара шура еннаяц Iатто. КIезига лу шура, кхыметтел ферме дикагIйолча доярка Д. Кондрачука доахана а. Бетташ 14 а болаш 20 етт ба цун. Цхьабакъда, ноябрь бетта тIеххьарча декаде цар дийнахьа лу шура 50 килограмм мара яц. ХIаьта уж мисел долча доахангара дийнахьа 30—40 килограмм мара яккхац М. Галаевас, М. Келиговас, кхычар

Долаш дола доакъар дуаргдолчча тайпара дIа ца диллар да шура кIезига хилара керттера бахьан. Каг йоаха машин яц яхаш ше долчча бесса дехк ча, дикагIа дуаргдолаш цунах хIама тохац.

Къаьстта ала деза культурни кхетама балхах. Кхийш тоадеши цIена хьадеши боахкараш а тIехь лаьрхIача дикка нах ба ферме болх беш. Цхьабакъда, цу наха юкъе беш цхьаккха а кхетама болх бац.

ЦIе уголок яц ферме, деша газет, журнал книжка дац, ладувгIа радио яц, беседа еш агитатор вац, кхыметтел гойтара агитацех а хIама дац цига. Совхоза кулгалхоша а партийни профсоюзни организацеша а из болх селла тесса битара бахьан дояркаш культурно салаIара тIера ца хилар хила мег аьнна хеталургда. Из нийса хургдац, хIана аьлча совхоза хьалхле лелаераш та шоаш дагабохарг хиларах дог а дилла шоай ахчах пандар ийцаб дояркаша. Цхьабакъда, совхоза кулгалхоша из теркал-м даьдац.

Совхоза кулгалхой, партийнии профсоюзнии организацеш декхарийла я ферма болх тоабе а цига болх беш болча наха эшаш дола культурни хьалаш Iалашде а.

М. ГАДАЕВ.

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

1962 шера 30 ноябре нов. Н. С. Хрущева председателал а деш СССР Министрий Совета заседани хилар. Цига дийцар боахама гIишлошта деш дола доал эргадоахаш тоадара, халкъа боахама планироване гIулакх тоадара, цхьа технически политика чакхъяхара даькъе 1962 шера 23 ноябре КПСС ЦК Пленумо баь соцам кхоачашбарца дувзаденна дешаш.

Уж дешаш дувцача дакъа лаьцар союзни республикай Министрий Советий председателаша, СССР Министрий Совета паччахьалкхен комитетий председателаша, СССР министраша, Iилмахоша, специалисташа.

Халкъа боахаме цхьа технически политика чакхйоахилга Iалашдараи цунца дувзаденна Iилма - тохкамеи конструкторскии организацешта деш дола кулгал КПСС ЦК Пленума решенешка хьежжа эргадаккхараи СССР Министрий Совета Президиума тIадиллад оттаелга:

— шо-шоай промышленноста доакъошта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитетий болх эргабаккхареи керттера Iилман, проектни, конструкторски институташ, шоай опытнии экспериментальнии базаш а тIехьа заводашкара конструкторски бюрош царна дIакараялареи хьакъехьара предложенеш;

— шо-шоай промышленноста доакъошта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитетий хьакъехьара типови положене проект, керда техникеи производства: технологии юкъекхахьара хьалхара, къаьстта цхьа дакъа дегIаахара боарама — промышленни производствана специализаци яра хьалхара бехктокхаме хулга царна дIатIадилланза дарг ца хилара лоархIам а беш;

— СССР Госстроя хьакъехьарча положене проект, цу комитета функцеш овлангара денз хувца езаш хилара а мехка капитальни гIишлош хьалъяра хьалхара, капитальни гIишлош хьалъяра даькъе технически политика чакхъяхараи титульни списказ чIоагIъяраи хьалхара из бехктокхаме хулга цунна дIатIадилла дезаш хилара а лоархIам а беш.

Цу тайппара тIадиллад совнархозашта шерра бокъонаш яланза ярг ца хиларeи лоадама доацача доалах уж къоастаянза ярг ца хилареи лоархIам а беш совнархоза хьакъехьара проект а предприятей директорий, гIишлош еча организацей кулгалхой бокъонаш дIахо шеръянзеи производствана доал дара юкъе къахьегамхоша дакъа дукхагIа лацареи лоархIам а беш, социалистически предприяте хьакъехьарча закона проект а оттаелга.

ВIашагIа ца ехкача яргйоацаш лаьрхIад электротехникана, яйгача промышленноста, кхачан промышленноста, торговлена йола СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитеташ.

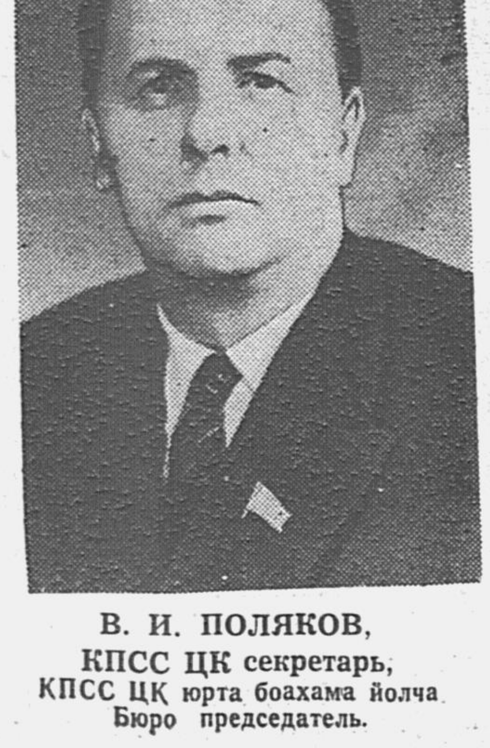
Цул совгIа, СССР Госпланеи СССР халкъа боахама Советеи хьакъехьарча положеней проекташ оттаелга тIадиллад, мехка халкъа боахама перспективни планировании къаьст-къаьстача шерий планаш кхоачашъяра деш дола кулгали тоадара даькъе КПСС ЦК Пленумо хьалхашка оттадаьча декхарашка хьежжа.

Л. Н. ЕФРЕМОВ,
КПСС ЦК Президиума членалла кандидат,

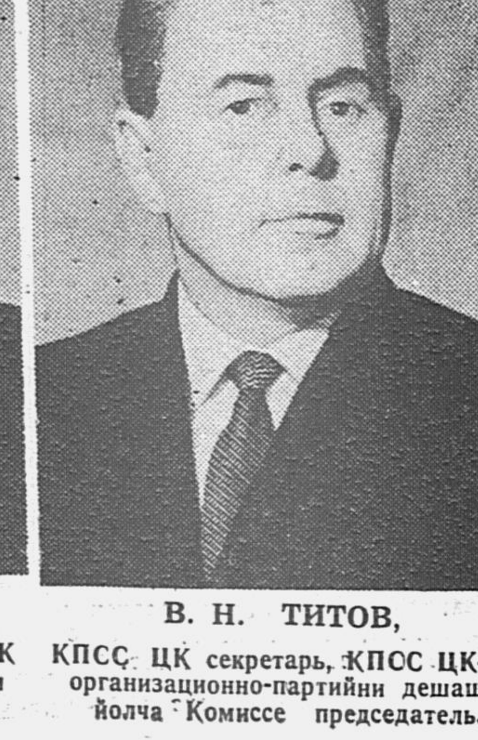
Ю. В. АНДРОПОВ,
КПСС ЦК секретарь.

В. И. ПОЛЯКОВ,
КПСС ЦК секретарь,
КПСС ЦК юрта боахама йолча Бюро председатель.

А. П. РУДАКОВ,
КПСС ЦК секретарь, КПСС ЦК промышленностеи гIишлошъярен йолча Бюро председатель.

В. Н. ТИТОВ,
КПСС ЦК секретарь, КПСС ЦК-рча организационно-партийни дешашта йолча Комиссе председатель.

Кхалнаьха хьинар—коммунизм хьалъяра

Нохч-ГIалгIай кхалнаха политграмота хьехача кружокашкарча занятешта

Вай республикерча берригача а къахьегамхоша санна, Нохч-ГIалгIайчен кхалнаха хьинаре дакъа лоац КПСС XXII-ча съезда решенеш кхоачашъеча, республика вахара массайолча производственни, политически, культурни участкашка.

В. И. Ленина яьхад, мехка боахама а политически а вахара юкъе миллионаш, миллионаш болча кхалнаха хьинаре дакъа лацар пролетариата диктатура котъяккхара а чIоагIъяра а кертерча хьалех цаI да. Цудухьа Iальмате йоккха терко ю Коммунистически партеи Советски паччахьалкхенои дуккха бола кхалнах мехка производственни общественно-политически вахаре дакъа лаца юкъезара. 1957 шера республика халкъа боахаме болх беш 71820 кхалсаг хиннача метта хIанз 95275 кхалсаг я.

Город Грозне промышленносте болх беча болхлоехи гIулакхарча нахахи ахаш кхалнах ба. Духхьал Заводской района предприятешка болх беш 23 эзар кхалсаг я.

Царех 500 кхалсаг хьалхле лелаеча инженерно-технически гIулакха тIа я, 80 кхалсаг проектни Iилма-тохамени института йоккхагIа йола Iилма сотрудникаш керттера инженери я. Республике хьалха латтача кхалнахах ба «Октябрьнефть» мехкдаьтта промыслови управлене коммунистически къахьегама бригада бригадир Нефедова Анна Ильинична, Грозненски нефтемаслозавода установка начальник йола Социалистически Къахьегама Турпал Таисия Борисовна Летковская, Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода № 21-1 йолча установка начальник М. В. Руденко, кхыбараш а.

Промышленностеи юрта боахамен балха эттача нохчехи гIалгIаехи болча кхалнаха кадрови болча болхлоша - кхалнаха массе тайпа новкъостал до царга балха говзал Iомаейташ. Из кхалнах долаш чехкка квалификаци йола болхлой хул царех, производства дикагIа дуккхача болхлой мугIарашка дIаотт.

Грозненски мехкдаьтта института механически факультета студентка Харсиева Тамара шийн групперча кхыча студенташца цхьана «Красный молот» яхача завода № 2 йолча цехе производственни болх бе йолалар. Опыт йолча болхлоша Рогачева Раяси Кулхигова Зинаси хьийхар Тамарена станокаца мишта болх бе беза. Шийна квалификаци яла я тIакхача дукхха ха хьалха денз станока тIа ше болх бе яьлар Харсиева. Цигга звеносей коллективе яхар из комсомоле а. ХIанз Харсиева Тамара коммунистически къахьегама ударника цIи яккха къовсам лоаттабеш я.

Советски Iаьдало нохчехи гIалгIаехи болча кхалнаха, берригача советски кхалнаха а санна, дешар деша а техника Iомае а шерра никъ хьабиийлаб. Шаьларча «Пищемаш» яхача заводе токара болх беш ба нохчий кхалнах Асуева Лизеи Цуцаева Залпеи, дукххача болхлошца цхьана цар къовсам лоаттабу семилетка план кхоачашъяра тIехьа.

Грозненски химически заводе болх беш я 1500 кхалсаг, царех 194 кхалсаг инженерно-технически гIулакха тIа я, кхалнах начальникаш бола 5 коллектив коммунистически къахьегама цIи лелаеш я.

Промышленность хинна ца Iеш боккха юрта боахам а ба вай республика. Укх гарггарча шерашка оахача лаьттан 100 гектара лоархIаш 75 центнери вешта лаьттан 100 гектара лоархIаш 16 центнери дулх даккха а укх шера 19 эзар тонн дулх, 65 эзар тонн шура, 26 миллион фуъ, 2800 тонн тха паччахьалкхенга дохка а декхар тIаийцад республика юрта боахама къахьегамхоша.

ТолашагIа йолча фермашка, дикагIа болча дояркай гIулакхаш дика латт. «Назрановскийн» совхоза доярка Барахоева Лемкас укх шера итт бетта 4444 килограмм шура яьккхай шийгарча доахах хIара IаттагIара. Иштта дика болх беш я Шелковской района «Червленный» колхоза доярка Ефросинья Авилова а. Итт бетта хIара фуражни IаттагIара 2867 килограмм шура яьккхай цо.

Семилетка пхелагIча шера чакх болх беш ба Грозненски района № 3 йолча сомийтовари ферма коллектив. Совхоза дикагIа йолча доярка Шабазова Ампата хIара IаттагIара 2500 килограмм шура яккха декхар тIаийдадар, хIаьта цо хIанззехьа а 2400 килограмм шура яьккхай. Йоккха еце а барт тайна коллектив я цу ферма яр.

Дикача доярках тIехьаюсаш яц Шаьла района «Джалка» совхоза доярка Шахидова Зарема а. Итт бетта хIара фуражни IаттагIара 2800 килограмм шура яьккхай цо планах 1700 килограмм мара яккха ца йоагIача.

Диъ шу да Ведана района Кирова цIерахча колхозе Балтукаева Манжай звенона керте латта, цу звенос хьалхеюкхашкIаш, шекара свекла, коартолаш. Балха тIа дика толамаш дахарах, дуккхаза совгIаташ тийннад цунна. Дукха йоацаш цIаккха а дицлургдоаца хIама хилар Манжи вахара чухь — из КПСС членний кандидатала дIайийлар.

«Гвардейский» совхозе де а дIадаьш сий ду Iаьсий кхедеча къона кхалнаха Шибиева АсмаIий, Гонтакова Ануй, Мусаева Шеший. 218 Iаса да цар дIакхедеш. ВIарчача шера цу звенос 10 Iаса деннадац цар. Дика тоаденна да цар Iаьсий. Дика лунад ду цар кхаш хьалхкедеча хьайбашта. Цар кхоабача хIара 350—400 грамм дулх тIакхет. Из планах доагIачул тIех да.

Къахьегама доккхий хьокхамаш гойтараш шоай декхараш дика кхоачашдеш хиларах ВЛКСМ обкома а райкома а Сийлен грамоташ еннай цар. Шибиевайнен, Гонтаковайнен, Мусаевайнен.

ДикагIа болча телятницаша шоай кертерча балхал совгIа хьайбаш леладеча болхлоша юкъе агитационно-массови болх а бу. Уж новкъостал коммунистически къахьегама бригада цIи яккха къовсам лоаттабеш ба.

Грозненски района «Ермоловский» совхоза птичницаша А. Воропаеваси, М. Лазареваси, Н. Олюнинаси къахьегама дикача совгIаташца белгалъяьннай КПСС ЦК ноябрьски Пленум. Нов. Лазаревас укх шера хIара яхкача котамгара 115,5 фуъ гулдаьд, Воропаева Аннас — 119,7 фуъ, хIаьта Нина Васильевна Олюнина, массаза а ший новкъостел хьалха латт: хIара яхкача котамгара 145,7 фуъ гулдаьд цо.

Наьсарен района «Октябра 40 шу» яхача совхозе 1959 шера денз комсомольций-кагирхой звенона керте латт Кусиева Зайдат. Цу хана денз хьажкIаш кхееча шу массаза дала дукхагIа толамаш доах цун звенос.

1961 шера Къилбаседа Кавказа юрта боахама дикагIа болча болхлой Ростове хиннача совещане ший балха опыт йийцар цо, тIехьа тIайоагIача хана а ший звенос хьажкIаш кхееча доккхий толамаш доахаргда аьнна дош а делар. 1961 шера цун звенос хIара гектара тIара 92,5 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхар.

КПСС ЦК-а январьски Пленуме новкъоста Н. С. Хрущева Советски Союза эггара а цIи хезача, эггара а говзагIча хьажкIаш лелаерий цIераш йоахаш Кусиевай цIи а яьккхар.

Долакха-Юртарча мугIарех йолча гIалгIай кхалсага Кусиева Зайдата хьаьнала а ше кхо ца еш а къахьегар бахьан долаш ерригача Советски Союзе цIи хезай.

> **Кхалнаха цIагIа хьега къа кIезигагIа а аттагIа а хургдола хьалаш Iалашде деза, хIаьта цул тIехьагIа из къахьегам дезала материально-бытовой эшараш кхоачашдара общественни формашка баккха торонаш хьа а еш.**
>
> (КПСС Программа тIара)

Наурски района совхозаша комсаш ебаяра шоай декхараш толамца кхоачашдеча дизза шоашкара доагIа дакъа лоац кхалнаха. Паччахьалкхенна комсаш дIаялара план 129 процент кхоачашъяьй районо.

Комсаш дика йоахаш хиларах районе цIи хеза ба «Наурский» совхоза болхлой Бержанова Халипати Иванченко Александреи.

Республика колхозашеи совхозашеи чIоаггIа дукхагIа чуийцар укх шера комсаши сомаши, из бахьан долаш уж продукташ дIаялара план толамца кхоачашъе йиш хилар.

28 октябре КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои дег чура моаршал делар паччахьалкхенна ялат дIадалара план тIеххкоачашъяьча Нохч-ГIалгIай АССР юрта боахама къахьегамхошка.

Цхьадола толамаш даьхад хьайбай боахам дегIабоалабеча а. Цхьабакъда парте дIабехача боарама тIа боаккхаш из лакхбара кхы а дукхха хIама де деза. Цу даькъе бола лоархIам чIоаггIа лакхлу. Хьайбаш леладерий доккха декхар да общественни хьайбай боахам лакхбара тIехьа, шура, дулх, фуаш, кхыйола продукташ дукхагIа яхара а царга дIабода мах лохбара а тIехьа къовсам лоаттабар.

Советски халкъ шерра коммунизм хьалъеш доал. Советски наьха творчески торонаш дика гучайоал коммунистически къахьегама бригадий, коллективай, ударникий болама тIехьа лоаттаеча социалистически яхьа кердача форме. Цу болама юкъе дакъа лоацаш миллионаш ба. Коммунистически къахьегама коллективайи ударникийи цIи яккха яхь лоаттаеш 68 эзар болхло, специалист, гIулакхера саг ва вай республике. 1250 совгIа бригада, установка, цех, предприяти я коммунистически къахьегама цIи яьккха.

Нохч - ГIалгIай облсовпрофа президиумо чIоагIдаьд къахьегама сийлен республикански книжка, цу книжка тIа язъю къахьегаме къаьстта белгалъяьнна коллективаш, дикагIа бола болхлой. Цу тIа язбаь ба республике дика цIи хеза кхалнах: З. Кусиева М. Музыкаева, М. Наумова, В. Олюнина, М. Арсемикова, Л. Барахоева.

Коммунизм хьалъяра моллагIча а участке шоаш кхо ца беш болх беш — массанахьа а турпала къахьегама хьокхамаш гойташ а шоай дукха езача Даьхенна доазув доаццаш мутIахьа болаш а дукха кхалнах ба.

Даьхенна дика гIулакхаш дарах Советски Союза орденаши медалаши енна 56 кхалсаг я вай республике, хIаьта Нохч-ГIалгIай мехка Советски Iаьдал чIоагIденна 40 шу дизарца дувзаденна 182 кхалсага Сийлен грамоташ елар, РСФСР-еи Нохч-ГIалгIай АССР-еи сийлен цIераш елар.

Нохч-ГIалгIайчен кхалнаха хьинаре дакъа лоац общественно-политически балха а паччахьалкхенна доал деча а юкъе. 36 кхалсаг я СССР, РСФСР, Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советий депутат йолаш, 2985 кхалсаг моттигерча Советий депутат я, царех дукхагIа бараш нохчийи гIалгIайи кхалнах а болаш, 721 кхалсаг я халкъа судахои халкъа заседательи йолаш. Эзараш кхалнах ба советскии профсоюзнии органий производственни, культурно-бытовой, кхыйолча комиссешта юкъе дакъа лоацаш. Болх беш я 3277 кхалсаг юкъе йола 330 кхалнаьха совет.

600 кхалсаг хьалхле лелаеча партийни, советски, боахама, культурно - просветительни балха тIа оттаеш лакхъяьй. Масала, Кодзоева Тамара горздравотдела заведующи, Ахматова Раиса Нохч-ГIалгIай АССР писателий союза председатель, Ф. Галкова ейгача промышленноста управлене начальник, С. Яхшатова къахьегама сберкассай управлене начальник, М. Паук «МагIалбикнефта» управлене орден лелаеГ.ча промысла заведующи, Т. Семенова Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода директор, Р. Умаева Нохч-ГIалгIай АССР культура министра заместитель я.

Дукха кхалнах ба юрта Советий исполкомашка керте латташ, партеи Советски паччахьалкхени политика тIагIертта чакхйоахаш. Первомайски района ДаьттагIарча сельсовета болх дика вIаштIехьбоах Оздоева Кайпас, Курчалой района Алероевски сельсовета — Нудаева Таме.

Беркате къахьег Нохч-ГIалгIайчен кхалнаха образоване, Iилма, литература, искусства, культура, унахцIено лораяра даькъе. Вай республикерча школашка хьехархо йолаш 4564 кхалсаг я, вешта аьлча берригача хьехархоех 75 процент. Республике дика цIи хеза бовзаш ба вай хьатIакхувча тIехьенна хьехаш, шоай низ кхо ца беш бола кхалнах. Царех я РСФСР 9, Нохч-ГIалгIай АССР 24 заслуженни хьехархо. Укх тIеххьарча шерашка «Халкъа образоване отличник» яха значок еннай 40 кхалсага.

Наьха унахцIено лораеча даькъалча гIулакха тIехь кертера моттиг лоац кхалнаха. Цу гIулакха тIа болх беш 4 эзар кхалсаг я, е берригача медицински болхлоех 85 процент, царех 22 РСФСР-еи Нохч - ГIалгIай АССР-еи заслуженни лор я.

Республика Iилма, литература, искусства, культпросветучрежденей балха тIа 2500 совгIа кхалсаг я.

Шу массаза дала дукхагIа хул советски торговлеи общественни кхача кийчбечеи болх беш бола кхалнах.

Дуккха дукхагIа болча кхалнаха производственнии общественнии болх бешшехь а бераш кхетамца хьалкхедеш чIоагIа къахьег, 67 кхалсаг я «Мать-героиня» яха цIи енна, 2723 кхалсаг «Материнская слава» яха орден енна, 11024 — «Медаль материнства» енна я.

Республике кхалнаха юкъе беча балха хьакъехьа КПСС ЦК РСФСР Бюрос баь соцам кхоачашбеш даь гIулакх дика накъа даьлар кадраш кийчъеча. Духхьал 1961—1962 шерашка тайп-тайпарча курсашка (оператораш, цар помощникаш, станочникаш, монтажникаш, каменщикаш, штукатураш) говзал Iомайир 1600 кхалсаго. 3 кхалнаьха профтехнически дешара заведени йиллай. Комсаш лелаю мастераш, кхачан промышленноста, торговле, гIишлошъеча предприятей болхлой кийчбеш училищеш яхкай, 850 кхалсаг деша а ягIаш, царех дукхагIа бараш нохчийи гIалгIайи кхалнах а болаш. 12 районе хьайийлай медицински училищай филиалаш, цар чу дешаш я дукхагIа бараш нохчийи гIалгIайи мехкарий а болаш, 390 совгIа йоI.

Республика лакхерчеи юкъерча специальнии дешара заведенешка дешаш 7939 йоI я, царех 936 нохчийи гIалгIайи йоI инженера, педагога, хьехархочун, медицински болхлочун, юрта боахама специалиста говзал Iомаеш я.

Новкъоста Н. С. Хрущева маяххара болх беш ба вай республикера къахьегамхой. Цо йоах: «Коммунизм хьалъяра тIехьа къовсам лоаттабеш доаккхаргдолча ткъаь шера берригача новкъа чIоаггIа болх бе беза, хIара дийнахьеи хIара сахьатеи къахьега деза. Къахьегамца, духхьал къахьегамца мара хьаюлургьяц коммунизма материально-технически база, хьаюлургьяц мел эшаш йола еррига средстваш, кхоачашдулургдац халкъа материальнии духовнии хьашташ».

Къахьегам дукха безача, цIи хезача шин саго Житомирски областерча колхозхочо Социалистически Къахьегама Турпала Н. Г. Загладаи Ленинградерча фрезеровщика, РСФСР Лакхехьарча Совета депутата И. Д. Леоновеи хьехамаш дег чухь раьза болаш тIаийцар вай республикерча кхалнаха. Юкъара гIулакх бахьан дог лазар, халкъа, партена, берашта хьалхашка а шийна сий долаш къахьегилга ба цар хьехам. Коммунизм хьалъяра хьашташа дIадех хIара советски саго ший бола низ юкъарча гIулакха дIабалар, коммунизм хьалъяра тIехьа лоаттабеча къовсама юкъе шийгара доагIа дакъа лацар.

Халкъа боахам дегIабоалабара ворхI шера план, парте XXII съезда а КПСС ЦК-а мартовскии ноябрьскии Пленумий а решенеш толамца кхоачашъяра хьинаре къахьега деза берригача кхалнаха. Республика промышленность, юрта боахам, культура дегIайоалаяра планаш кхоачашъяра тIехьа лоаттабеча къовсаме хьалхарча мугIарашка хила беза кхалнах. Кхалнаха хьадда къовсам лоаттабе беза къаьнача замах юхедиса во гIулакхаш—дукха истий кхувлар, мехкарий шоаш раьза боацача маьре дIателар, маьре баха ха йоаца кагий кхалнах маьре ахийтар санна дола гIулакхаш дIадахара тIехьа.

Уж во гIулакхаш, зуламаш къаьстта дукха ду Шаьла, Ачхой-Мартана, Ножай-Юрта, Грозненски, Наьсарен районашка. Кхалнаха берригнеша лоаттабац хьадда къовсам шариIатаи, Iадатаи, кхалсага сий доадеча гIулакхаштеи духьал, массанега дешийтара закон кхоачашдара тIехьа овттац, цудухьа йиIигаш ерригаш а яц дешара юкъеэза. Вай ла йиш йолаш дац хIанз а вайцига дуккха кхалнаха дийша ца хилар, юрташкара кхалнах кино ца ахар, библиотекашкара книжкаш деша кхалнах кIезига хилар. Кхалнаха идейни кхетам баларо йоаггIаш йола моттиг дIалаца еза культурно-просветительнии массово - политически- ерригача формашка. Кхалнах дукхагIа юкъеоза беза общестована пайданерча къахьегама, халкъа боахама дерригача доакъошка йоаггIаш йола моттиг лоацаргйолаш новкъостал де деза кхалсага, къаьста нохчийи гIалгIайи кхалнаха а деш. Цунах хьадда дика аьннад парте XXII съезде тIаийцача КПСС Программа тIа, «Вахаре кхалсаг маIача сага нийсса бокъо йоацаш хиларах юхедисараш дIадаха деза, ираз дола нана хилара нийсса общественни къахьегама, общественни балха, Iилманна, искусствана юкъе кхалнаха хьинарегIа а творчески а дакъа лацара эша дерригa социально-вахара хьалаш хилийта деза,—йоах цу тIа. Кхалнаха аттагIа дола а цунца кхоачамболлаш хIама доагIа а балхаш тела деза».

КПСС ЦК ноябрьски Пленумо кхы а боккхагIа никъ хьабийлар кхалнаха производственни балха а общественни вахара а дерригача доакъошка цар шоай творчески инициатива гучаяккхара.

Пленума соцам тIа аьннад: «ХIанз вай Даьхе семилетка пхелагIча шера наIарга латт, промышленностеи, юрта боахамеи, экономика дерригача доакъошкеи керда. рубежаш яха езаш да Советски халкъ, КПСС Центральни Комитето болхлой, колхозхой, инженерно-техническии болхлой, беррига къахьегамхой, коммунисташ, парте боацараш тIахьех 1963 шера халкъа боахама план кхоачашъергйолаш шоаш кхо ца беш къахьегара а цунца коммунизм хьалъеча новкъа боккха гIа баккхара а».

Вай республика кхалнах, беррига а советски нах санна чIоагIо еш ба кхы а дикагIа болх бе, беррига шоай низи хьинари коммунизм хьалъяра дIадала.

В. ПОЧИНКИНА,
КПСС Нохч-ГIалгIай обкома кхалнаха юкъе беча балха отдела инструктор.

Ше школа йистеяьккха йоаллашехьа а, Наурски района Ленина цIерахча колхоза хьакхийтоварни ферме балха ера Тимошенко Раиса.

— ЛоархIаергйий хьо свинарка балхах? — хьаттар колхоза председатела Петр Дмитриевич Лопатина, шек волаш йоIа бIара а хьежа.

— Хьожаргья со. Вокх свинаркаел вогIа бергбац аьнна хет сона айса болх.

Харц лийна хиннаяц Раиса. Ше балха енача хьалхарча деношке а денз дика толамаш даха яьлар из. Ер шу доладенначa юххье шийцарча новкъостаца Гашина Надеждайца цхьана декхар тIаийцар цо, кхаьба тоа а яь, паччахьалкхенна 1.050 хьакха дIаяла аьнна. Сийленца кхоачашдир цар из декхар. Уж еррига хьакхарч паччахьалкхенна дIаеннай, юкъера лаьрхIача хIара хьакхий дозал 90 —100 килограмм а долаш.

Ше болх дIаболабаьча хьалхарча шера даьхача толамаша кхы а дукхагIа совдаьккхар къонача свинарка хьинар.

— Кхы а доккхагIа толамаш даха йиш я хIанз,—йоах Раисас. — ХIанз кхаба кхы а хьакхарч вIашагIтохаш да тхо, тха безам ба хьатIадоагIача шера паччахьалкхенна 2000 хьакха дIаяла. ХIаьта лаьрхIар кхоачашдара тхона мел эша торонаш ферме йолаш а я.

Бакъда из. Укх тIеххьарча хана дикка тоаденнад укхаза хьайбаш Iалашделга, царна деш дола гIулакхаш, уж кхоабилга. Корпуса юххе я 100—150 хьайбанна лаьрхIа яь хьакхарч аралехкара йола площадкаш (базаш). Помещенешка а араьха базашка а асфальт йиллай. ХIаьта дукха ха йоаццаш чудилла хий а да укхаза.

Концентрированни доакъара кхом дукхагIа бергболаш хIара хьайбанна шийнна самокормушкаш оттаяьй.

ГIад а яха дувц Раисас хьакхарчашта оттаяьча рациона юкъе укх шера тайп-тайпара доакъараш хилар а. Керттера уйла тIаяхийтай моша доакъараш кийчдара. Цар дикка лохбаьб хьакхий дулха центнер яккхарга дIабода мах. Масала, килограмм дулх тIакхетийтарга 8 доакъара единица яхай.

Моша доакъараш (люцерна гIадамаш, доакъара харбазаш) свекла оаташ е паста кийчбеча машинашца кийчдаь тийннад.

ХIанз Раисеи цун новкъост Гашина Надеждеи къовсам лоаттабеш ба КПСС ЦК ноябрьски Пленума решенеш кхоачашъяр духьа. Доккха гIулакх да цар лаьрхIар—хIара деннеи бийсанеи хьакхарчашта 600 грамм дулх тIакхетийтилга, вешта аьлча планах лаьрхIачул 200 грамм дукхагIа.

Сурта тIа: свинарка Тимошенко Раиса.

Г. ЛЯХА,
тексти сурти.

Пленума решенеш йовзийташ

КПСС Центральни Комитета ноябрьски Пленум ший болх дIахьош яр цу Пленуме Н. С. Хрущева «СССР экономика дегIайоалаярахи халкъа боахама партийни кулгалделга эргадаьккха тоадарахи» яьча доклада хьакъехьа лаьрххIа инструктаж яла шоай агитколлектив Грознерча мясокомбината партбюрос гулъяьча хана.

Агитаторий инструктивни совещане КПСС ЦК Пленума балха хьакъехьа а Н. С. Хрущева докладах лаьца а доклад йир мясокомбината директора заместитела, общественни хьисапе болх беш йолча партийни просвещене кабинета заведующе нов. Редякина. Докладчика къаьстта хьалхадаьккхар Н. С. Хрущева доклада тIа белгалдаьча керттерча дешашка хьежжа мясокомбината коллектива хьалхашка латта декхараш, семилетка кхоачашъяра даькъе цо доаха толамаш белгалде дезаш хилар а, хIаьта Н. С. Хрущева доклад, цун хIара разделах цхьацца беседа а еш Iомайича нийсагIа хургхилар а.

ХIанз 53 агитатор чувоагIаш йола мясокомбината агитколлектив (заведующи нов. Гринько) болхлой коллективашта а бахача наха а юкъе ноябрьски Пленума хьакъехьа беседаш е йоланнай. Хьалхара беседаш дукхагIа йолча болхлой бригадашка чакхъяьннай. Дика вIаштIехьъяьха а дуккха нах вIашагIкхеташ а хилар укх деношка агитатораша холодильника начальника нов. Шестокова, хьоанала цеха мастера нов. Озиевас, убойни цеха инженера-технолого нов. Зинченкос, кхычар яь беседаш. Шоай беседай дикка доккха дакъа хетадир цар республика а мясокомбината а семилетка кхоачашъяра хьакъехьарча дешашта, шоай коллективашта хьалхашка латтача декхарашта, хIаьта халкъа боахама партийни кулгалделга производственни принципах эргадаьккха тоаделга сенца дувзаденна да дикка доашхаш дIа а хьийхар гулбеннарашта.

С. СУЛТАНОВ.

РЕСПУБЛИКАНСКИ СЕМИНАР

КПСС Нохч-ГIалгIай обкомеи Грозненски горкомеи политически просвещене ЦIено республикански семинар яьй районий пропагандистски семинарий кулгалхошца. Цун балхаца дакъа лаьцар идеологе дешаш леладеча КПСС райкома секретараша, пропагандаи агитацеи отделий заведующеша а цар заместителаша а.

КПСС ЦК ноябрьски Пленума материалаш наха дIайовзийташ болча пропагандистийи агитаторийи декхарий хьакъехьа доклад йир КПСС обкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе нов. Н. Ф. Александрова. Лекцеш йийшай: «Къахьегама овсарле лакхъяр — коммунизма материально - технически база хьалъяра эша керттера хьал». «Шерра коммунистически общество хьалъеча хана общественни отношенеш дегIаахар». Къамаьл дир парте обкома лектора нов. В. В. Баикина, философски Iилмай кандидата, доцента Д. В. Рябова.

ШоллагIча дийнахьа дешара профилех балхаш дир пропагандисташа. Промышленноста экономика Iомаеча семинаре хиннача бокъонца къоастайир «Заводской марка сий бахьан долаш», «Продукце дикали из тоалургйола наькъаши», «Промышленни предприятешка къахьегам вIаштIехьбаккхари цунна технически нормировани яри» яхача темаех занятеш чакхъяхара методика. Юрта боахама экономиках йолча семинарий кулгалхоша ладийгIар шин методически лекцега: колхозий, совхозий основнойи оборотнии фондай хьакъехьа а юртбоахама предприятешка къахьегама нормировани яра хьакъехьа а.

Семинараш хилар КПСС истори, коммунистически хьехама лардаш хьехара йолча районни семинарий, политшколай, лоаман кхалнаха политграмота хьехача школай кулгалхошца.

Семинаре дакъа лоацараштa оттаяь хилар политически просвещене сетерча дешара аргIанарча темаех долча литература выставка.

С. ВАРЛАМОВ,
КПСС обкома политически дешара ЦIен заведующи.

Коммунистически къахьегама коллектив яха цIи яккха гIерташ къахьегаш я индпошива фабрика № 8 йола ателье коллектив.

Бахача наьха заказах барзкъаш даь а ца Iеш тикашка дохка а барзкъаш ду ателье. Масала укх тIеххьарча беттáшка универмаге дехкад цар тийга 700 гаргга тайптайпара фасон йола барзкъаш. ХIаранега товргдолчча тайпара, модах доаггIача тайпара ду барзкъаш.

ХIанз бригадий методах болх беш я ателье коллектив. Цо торо хулийт къахьегама овсарле дикка лакхъе. Коммунистически къахьегама ударникий цIераш яхарал совгIа тIехдикача мастера цIи яьккха дукха кхалнах ба коллективе.

Масала, царца ба гIалгIа Мальсагова, эрсе Рогова, нохчо Османова, иштта кхы дуккха бараш а. Шоай балха план 130—140 процент кхоачашъю цар. Дика къахьегарца белгалъяьннай ателье закройщица йола Алмазова Марем, мастер, къона йоI Дидигова Лида. Октябрь бетта план 125,7 процент кхоачашъяьй ателье. Нохчий автономни областа 40 шу дузача денна сийленца къахьегаш я нов. Ульяновас кулгалду ателье коллектив.

Р. МУЦОЛЬГОВА.

СУРТА ТIА: № 8 йолча ателье дикагIа бола мастераш (аьрдехьара аьттехьа) Л. Корниенко, М. Алмазова (закройщица), Т. Дьягольченко, Ф. Газдиева, Т. Османова, В. Рогова, М. Губаева, Л. Мальсагова.

И. Плиева сурт.

ЛИТЕРАТУРНИ ОАГIУВ

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ПИСАТЕЛИЙ КОНФЕРЕНЦЕГА

БIаьщерий наькъа йисте

ОЧЕРК.

БАЗОРКИН Идрис

Гаьнна хьалхарча ханашка хиннад яхаш, дувц из. ЖIайрахойх болча чора наькъан беррашха кагий нах аькхе бахар. Цу хана Мятлоама къулбехьарча оагIон тIа хиннача листача хьун чу а бенна, болхар уж, шоай боккха аьттув баргба а моттар царна. ХIана аьлча, цар МятцIаьле а баха сагIаш а даьдар, хIаьта жрицас маьлхага дехар а даьдар. Хьуна йистерча хьалхарча гаьнашта кIал хьуна далла Галъердена лаьрхIа дулх Iодилладар цар, хIаьта дикагIа йола чIегилг чхара тIа Iойиллаяр оакхарий карадолча Елтуна лаьрхIа.

ЦIаьхха гаьнашта юкъе гIолла дIахьежача, царна бIаргадайра диткъа когаш долча саьрчий Iул.

Iадсаькхаш эза латт. ТIаьскаш кийча да дIалелха а боккха пайда бе а. Фуд-хьогI ер?.. Ка ехкаеннача бисар чарахьий. Iула юкъе ва верзана саг... Цун белажаш тIа гIолла даьржад кхалсага дараш санна дола дIаьха керта чеш. Из ва аьсала сай бетташ.

Цхьанне цIаьхха цаховш дIахийцар тIаьска. Хьуна юкъе гIолла шокарца чакхдаьлар из... Iул а цунца хинна саг а къайлаваьлар...

Цхьабакъда, саь шура чуйола дахчан кад лаьтта латтийсар.

Беррашха кагийча нахах воккхагIчо шортта хьалъайбир кад. Цу кораяьча тамашийна фесаца цIабийрзар чарахьий. Уж дагабаьлар боккхийчарца, нахаца. Лаьтта кад Iобиллар. цул тIехьагIа цу гIадвугаш йолча хозне тIа лакха гIала хьалйир. Цунна юхе хьааха а салаIа а даьлар аьсала саьрч. ХIаьта хьайбай доттагIлах доккхал деча наха хIама дацар царна, шоашца вошал техараш санна лорадора.

ХIанз а тIехьа латташ я ЖIайрахара гIала. Наькъа йистте ягIа из. Цунна юххе вахаш ва Чорий тIехьенах вола Оарцхо, наха чIоагIа соакхо йолаш ва оалар, гIала лораер, легенда ховш вар. Духхьал легендаш хайна Iац Оарцхойна. Маьла алац цох, соакхо йолаш саг ва аьнна. Наха оал, цунна бийсана сатем боацача Iармхева етташ йолча талгIешта юкъе цкъаза узамаш хоз, хIаьта уж укхаза баьхача, Iармхи Iоухаш санна, вахар дIадахача даьй оазаш хилар кхетаду.

Анаюхе са белгало йоалача хана наькъа йисте хул из, хозача дешаца балха уха нах накъа а боахаш. ХIаьта малх Бешлоамал тIехьашка баьлча, цо царна дувц радиос царех даь къамаьлаш, даьха иллеш.

Иштта вах воккха саг Оарцхо — тайп-тайпарча замай теш.

Дукха къаьнара гIалаш, гаьнна хьалха нах баьха моттигаш я Нохч-ГIалгIайчен лоамашка. Укхаза архитектуро ваькха ца Iеш, цецвоакх хIара юртах лоамарошта дагахьа ховш долча тамашийнача дувцараша.

ДIаухаргда шераш. Екаргья цу моттигашка экскурсантий сакъердамера оазаш, хIаьта гIалашеи гIишлошеи заман лувча кхеро санна хьадувцаргда гаьнна хьалха баьхача шоай даьй къахьа вахар.

Укхаза, къаьнарча дунен а вай ден а наIарга со массаза а воагIа, езача метте зерате ухаш вола саг санна.

Лоамаш! Iалама хозал, дувцарий ганз! Тахан укхаза наха хов хоза баха. Цар гIулакхаша вай дог гIоздоах, вай денош вахара таьптара юкъекхухь.

АВГУСТ БУТТ БАР. Лоаман юххе а тIехьа садикъа йIайха яр. Укхаза, ЖIайраха лоамаш тIа шийла мух хьекхар, хIаьта морхаш, Мятлоама дукъ тIа гIолла теккха хьа а яьхка, босах гIолла шорттига чуйоагIар, лаьгIъяьча съемкаца гойташ болча лоаман кхуркхолга хьисапе. Со хьежар Бейни яхача юртага. ТIа а йийша морхаша шоай дозалца из тоIаергйолаш санна хеталора.

Ахильгов Хьусена цIенош ГIовзткъа-Керто къайладаьхада. Из долча дIаваха тIехьа дар. Цу лоама керта тIехьашка вала а, кхычарех лора а еш, сона ювца лаьрхIа къайле ха а безам бар са.

Укх наькъа со лоам кхаьчав аьнна дIа махеззане, цхьабараш шорттига а, шоллагIбараш гуччахьа а дувца баьлар сона.

Хьусена «йоккха ганз» а кораяьй, хьо варга хьежаш лораеш а я цун из.

Кхыметтел Оарцхос а дувцар лоамашка моллагIа дале а цхьа фаьлгаш тIа дувцаш дола тайпа рузкъаш хилар... цхьабакъда гуш дар, Хьусена къайленашка кхача цун а вIаштIехь ца далари сога гIолла уж къайленаш ха безам болаш из хилари.

Сай цIен корах со цIаькха ГIовзткъ-Кертагахьа дIахьежача, сона меттар, цун хьалха хинна сибат хувцаденнад, аьнна. Хьайцар аз турмал. ГIалат ваьннавацар со. Лоама керта тIа нах бар, дIа-юха ца хьовш латташ. Тхо долчахьа хьахьежар уж.

«Фу долга дар из?» — Сона магансар из кхетаде. Iаьржача боадоно чIоже къайла яккхалца наьха сурташ лоама керта тIа дагIар, бийсан хьалхайна дагIа оалхазарий Iул санна.

Сатоссаш йолча хана урагIа, нийсса Хьусена цIен тIа бодача наькъ тIа вар со.

ЧIожа бухе дохки хина татеи дисар. ХIаьта укхаза, лоам тIа, чIоагIа сатийна яр. наггахь фесага додача кера оаз мара хьа ца хозаш.

«Фу къайле я Хьусена яр? Фу ганз я цунна кораяьр? Со воаггIаше а ше волча хьоашалгIа вар дезаш хиннав-хьогI из?... Ак. Цудухьа, халла са а доахаш, лоам тIара IокIал а вувлаш, со венавий хьежаш леларгвацар из...»

ХIанз со из волча вода, цох лаьца уйлаш ю.

Хьусена да Жана, цкъа моцагIа пхьа хьаьрча ведда, Какхете вахав. Цига, иразерча вурийттлагIча шера цунна воI ваьв. Кхоачаш кIаьнка 10 шу а дизалехьа, да веннав. Цул тIехьагIа ворхI шу даьлча Хьусена вIаштIехьдаьлар даьга баьлла пхьа битийта а мехках дуне мелд удаш лелар дIадаккха а. ДIадоладелар цун керда, машарера вахар ваьча юрта. «ПаргIата лоамаро» яха романтически цIи йолча колхозе вахар из. Цхьабакъда, цхьаькха итт шу даьлча цун ший дийзар ерригача юртаца, дерригача халкъаца, ваь мохк бита а бита, ца йовзача моттигашка, мишта хургья ца ховча кхелага ваха, хIана аьлча Сталинах шийх, сендухьа хул а ца ховш, халкъа маьре хилар, халкъ мехках даьккхар.

Кхойтта шу дIадаьлар Хьусен ваьча мехка юха цIавалехьа. Царех итт шу даьккхад цо наггахьа мара малх бIарга ца гуш. КIоаргга лаьттан кIалха къахьегаш хиннав из. Духхьал парте, духхьал бокъонца йолча Ленински парте, бокъонца болча ленинцаша кIалхарваьккхар из, кIалхардаьккхар халкъ.

ЧIоагIа бала эзар цу хана чухь Хьусена. Цхьабакъда, йоккха хало тIаэттача хана цунна доттагIий корабир — Кустанайра Егор, Джетыгарера Мамбет. Уж чIоагIа нах бар. Цар хьаллаьцар бакъдолчох бола тешам. Цар Iомайир шоай атта йоаца шахтера говзал. Цар новкъостал дир халонна духьал отта, халонна кIалхарвала.

Юха цIакхаьчар Хьусен ЖIайраха... дукха малх ба укхаза. Укхазара фо вIалла демах хIамилг йоацаш да. Вахарах йола дега гIоз йоагIашйоагIаш юхакхаьчар сагага. ХIамма а дац пенсе вахав аьнна! Хьалкхийнад бераш. Руслани Лидаи колхозе ба. ЗIамагIвар интернате ва. Сесаг — доттагIа уллув я...

Хьажал, юххера а, гаьнарча лоамашта тIехьашкара жовхьараш санна хозача лоамий довкъаш тIа дошув мохкадаьча маьлха зIанараштa юкъе сона бIаргавайра вовзаш вола, гIийлача дегIара Хьусен. Из латтар ГIовзткъа-Керте еррига кIай хIамаш тIа а ювхаш.

Лохехьа, босагIа, барт тайна, мангалаш а хьекхаш, болхар Руслани Лидаи. Да хьежар царга, хетаргахьа, мангал хьакха Iомабора цо уж.

Шийлача, хьаьша - цIагIа тхоаш дагIаш сай фусам-дас дезалахи, могаш - маьрша дий яхаши, балхахи долча дуккхача хаттараштa айса жопаш телаш из говза къамаьл деш ва моттар сона. Ший хьашт мел хинна хIамаш хийттар цо сога, цхьабакъда, сона хьаштдолча хIамаех хIама дувцацар цо. Николаеви Поповичи космосе бахарах соначул дукхагIа ховра цунна. Из хиннавар ший лоама кертера, чIожа юкъе долаш, дихьарча дукъ тIа гаьнна уллача санаторерча чIоаггIа лувча радиога ладувгIаш.

Из дезар деш байра сона уж селхан саррахьа турмала хьежаш.

Хьусена дезал барт тайна ба. Болх цхьана бу цар. Са а иштта лоI. ЙоIо пандар хьаэц, дас — дахчан пандар, хIаьта воIо — халхар доладу. Iай фусам-да кIийлен вода цкъаза ковна гонахьа яьле жIалешта тIой деттача чана, Банати шоллагIа йолча топа юхxe Iохов. Цул тIехьагIа мареи сесагеи шоайла къувс хьан пхоно аькхан фоарт лаьцай, хьан пхо чакхбаьннаб пIендараштa кIал гIолла яха дешаш...

ХIама диачул тIехьагIа, массехказлагIа чаь пела дIаменна а ваьнна, маькарарча велакъажарца со хIама ца оалаш Iеш хилара мах а баь, тIеххьара а, ганзах къамаьл де волавелар из.

Дуккхача шерашка, дуккхача замашка цун даьща а дайдаьша а цIеношта гонахьа лаьтташ аьхад, мукх а, хьажкIаш а, коартолаш а дIаювш хиннай — вIалла а тамаш гучаяьннаяц. Укх бIаьсти Руслан водар нохара тIеххьа, карта юхе гIолла тIеххьара боал боаккхаш, цIаьхха чудахар говра кIалхара лаьтта, еррига хIана ялац аьнна къайла а йоалаш говр Iочуяхар. Нах дIабайдар, кхы а лаьтта харцаргда мотташ. Бакъда, кхы цу тайпара хIама хиланзар. Говр хьалъяьккхар. ХIама даьдацар цунна, когашкара денз керте кхаччалца эгаеш хиннаяле а. Шортта кIоага чу Iочухьежар Хьусени Банатии, хIаьта Лида майрра чукхоссаелар цу чу, тIаккха дукха ялалехьа, тамашийна хIама а яхьаш, хьалтIаяьлар. Цун бе доаллар баьццара, хоза дега диткъа ши пела, вIалла ца яйнача тайпара формеи бесаши дола гизгаш.

ТIаккха гобаьккха чакхдаьлар езача ганзах дола хабар.

Хьусена хайра уж хIамаш Iилманна чIоагIа хьаштдолаш йолга, цудухьа лорае лаьрхIар цо уж. Цу гIулакхо новкъостал дир цхьан хIаманна. ХIама теркал деш а дынах тешаш а йола Банати чIоагIа цецъяьккхаяр беша хиннача хIамо, цу бус, цо дийцачох, цунна гIанахьа бIар габайнабар, хоза хIамаш юха хьая яхаш кулга оамалах дехардаь цхьа тамашийна, мотт ца ховш бола нах...

Iуйран Банате Лидайга кIоага чу юха дIаяхкийтар кораяь хIамаш, хIаьта лаьтта чу а хьекха кIоаг дIа а бикъар. ЧIоагIа мах болаш йола хIамаш хила йиш яр цига яхаш, лоалахарча исташа даь къамаьл вIалла тIаэцаш яцар Банати.

Дийнахьа массанена а гуш яр беш, хIаьта бийсан Банате мукъа хецар зIанарех дийхка латта берзахи, цIокъахи, кхыча, боагIий ца ховш баьхкарехи ков лорадеш дола Брутели Борзики яхаш цIераш йола кавказски жеца лела ши жIали.

Хьусен цу гIулакха раьза вар. Из хIама а ца оалаш Iийнавар, сога хьийжавар, уж хIамаш Iилмахой хьаштдолаш йий аьнна хаттар духьа.

ХIанз цунна ловра аз оалачунга ладувгIа. Са хIама ала вIаштIехьдаланзар, хIана аьлча хетаргахьа хьалха каша хинна из кIоаг а цу чура кораяь хIамаш а сона бIаргаяйнаяцар. ТIаккха даи йоIи шоайла лаьрххIа бIарахьежар, нана цец а йоалаш, Лидас хьаера гизгий доакъоех хьаяь йоккха ожерельеи тамашийна форма йола пелеи.

Цу тайпара экспонаташ хиннаяцар вай музей. ХIаьта азеи Хьусенеи лаьрхIар кораяьча хIамаех городе хоам бе.

Къаьга августовски денош латтар. Сигала цхьаккха морхилг а яцар. Лоамаш къоарздаьдар аьла токхорашеи хьал ца ийцача Iаьржача аьла кесашеи. Хьакханза йола цонаш а йисаяр, кхы дуккха. Укхаза а дIа а гIолла дIаухаш бар колхозхой. Ритмах михо лестадора кIайча кочамий пхьешаш, дерригача мангалаш тIа сийрдадувлар къаьга тIадамаш. Дика денош латтача хана балхаш даьдаха сихбеннабар нах. Низ болча репродуктора гаьна дIа-юха йоаржайора халкъа иразахи цун къахьегамахи илли оалаш йола иллиалархочун лакха оаз.

ГIовзткъа-Керта тIа баьлар Iилмахой - археологаш. Цхьанахьа гаьнна лохехьа чопаш а беш додар хий, сира тай хинна, цунна лакхе гIолла бодар шоссе, Эбан яхача бIаь шу хьалхаIа хиннача кавказски тIемо йохаяьча юртах юхедиса деха кхерий, цIенош, лотаяь хIамаш санна дагIар кхерий довкъаш тIа, хIаьта кхы а лохехьа хьагуш яр маьлхо еррига сийрдаяьккха, баьццарча гаьнаша хозъяь, ЖIайрахе, колхоза центр.

— Ма йоккха панорама а я-кх ер, — аьлар группа кулгалхочо, Iилмай кандидата, тIаршинг баьннача керта тIара хьацар дIа а доаккхаш, — саго, сона хетачох, укхаза шийх лархIа веза бокъонца вола Iалама да!

Хаттар а деш бIарахьежар из Хьусена бIаргасаьнаш чу гIолла. Лоамарочо вела а венна жоп делар:

— ТIом хьалехьа дIа лохерча электростанце болх беш вар со, хIаьта хIара денна, сайран пхи сахьат даьлча укх кулгашца хьаьрдаьнна жIайрахой тоатол турбина чарха тIа хецар аз, цул тIехьагIа гонахьа дукkхача километрашка цIераш согалора, тIаккха даггахьа хеталора сона, се бокъонца вола Iалама да ва аьнна!.. Е шахте оахкала составаш тIайоахача хана...

Нагахьа санна саг шийна гонахьа дIа-юха хьежарах сакъердалуш хилча, — Бешлоама тIа а ваькха Iо а хоаве из, — хIаьта а хIама хургдац цох. Цун кулгаша е керто болх беча хана, — тIаккха нийсса да, тIаккха ва из вахара да, цун бе боаллаш цхьа мангал е уйлашка къаьнара кашамаш мара деце а! — Хьусен велавелар. — Iа сох бехк ма баккхалахь, со бегаш бе безам боацарех ва хьона! ХIаьта хьо санна хьаькъал дола, массада а кхеторгдола нах укхаза хIара денна тIабувлац!

Ахка болабелар лаьтта. Каша гонахьа гулбелар берригаш а: археологаш, царца баьхка студенташ — практикаш, Хьусена бераш, кхыметтел лоалахой. Цхьацца тIоа а боаккхаш кулгашца лаьтта цамца а доаккхаш болх беча студенташта цкъаза гизагий бурилг а, цкъаза металлически ахча а, цкъаза шуша гIоз а корабоагIар.

(Йистедоалар 4-ча оагIо тIа.)

БЕР

Дж. ЯНДИЕВ.

Дахар, денар нанас дийца
Бера уйла ловзаш я,
Набарашка бахараш цIабаьхка
Цунна мерза гIанаш гургда.
Кердача вахаро дог хьесташ
Из лаьтта, сигала
гIоза вахаргва,
Мел вах даьшта раьза волаш
Из къоначоа мутIахьа хургва.

* * *

Лаьтта хьаьна, сигале шера
Малав тIом хьебер?
Малав маьршач бера
Наб йоае гIертар?
Хаций цунна берза а
Ший кIориг езилга,
Лаьттарча вахара
Маьрша тIехье эшилга?

Наьсарера мехкарий

С. ЧАХКИЕВ.

Ахкан Iуйре тайна йоагIа,
Анаюхе товнаш йоаг.
Къона болхлой балха боагIа
Чехкка-чехка боаккхаш ког.
Iанна дегаш деларгда
Ахкан балха баьхкарий,
Балха чIоагIа тIера ба
Наьсарера мехкарий.

* * *

Ноаной, алал, фуд оаш лехар,
Айлаюкъе детташ гош.
Шоай цу воIа нускул лехе,
Наьсаре вахийта оаш.
Хаххе дегаш деларгда
Царга хьажа баьхкарий:
Ала доацаш хоза ба
Наьсарера мехкарий.

* * *

Цар ду балхаш дIадайзача,
Саг ца тешшал дукха да:
Аренашка гIишлошъеча—
Массанахьа хьалха ба.
Иштта балха боахкараша
Лоаттаду вай мехка сий.
Иштта балха боахкараш ба
Наьсарера мехкарий.

САЙ КУЛГАШЦА...

А. ВЕДЗИЖЕВ.

— Къонгаш ба хьа дика кхийна,
ЦаI — инженер, вож лор ва.
Бакъда сатем бовзац хьона,
Дечоа даим сутар ва.

Рузкъах ва хьо дог ца Iабаш?
Нахал белгалвала гIерт? —
Лоалахочо вела къежаш
Къаьнача Дудайга хетт.

— Керда гаьнаш хул хьо йогIаш,
Наькъаш тоадеча хьо хул.
ЦIаккха гац сатийна вагIаш,
Хац хьо сенга кхача гIерт.

Белажаш хьалъувз ший Дудас,
Кулгех йоахка шонкаш зув.
Хала да цунна из хаттар,
Дега Iетташ санна юв.

— Со-м сатувш вац цаI деш
воацаш —
Дудас шортта цунга йоах.—
ЦаI деш воацаш сона-м ховш
дац
Укх дунен тIа сенна вах.

Ушал санна тхьайса латта
Вахар вайна сенна эш?
Вола юхьиг йолга из оатто
Вайна ма дий дика ховш.

Iа хетт сога мича кхача,
Сенга кхача гIертал со?...
Укх кулгашца айса даьчох
Наха тоам бе ловш ва со.

Цудухь лехац сатем сайна
Укх дунен тIа се мел вах.
Сай кулгашца хьадаьр дайча
Массаз хиннад совгIат цох.

Къона ха дIагIоргья

М-С. ПЛИЕВ.

Къона ха дIагIоргья
Сов масса хьийдда,
Сакъердаш йоаккха ха
Лоаца хул вайна.
Керта чеш кIайлургда,
Оттаргва идда,
Хьо тIаккха соцаргва
Хьай мах бе лайна.

Хьо юхахьожаргва
Венача наькъага.
Хьай когий лар лехаш
Детталуш дог.
ТIехьено мах бергба,
Хьожаш хьа дукъага,
Бустаргба хIара Iа
Мел лайза ког.

ТIехьенна везаргва
Никъ цIена бале,
ДогIаргда хьо велча
Сийленна чурт.
Бакъда, хьо гоамлургва
Лар бIеха яле,
Дезаргдац сийдоаца
Хьа ийрча сурт.

ГРОЗНЫЙ. В. И. Ленина цIерах йола майда.
В. Байдалова сурт. ТАСС фотохроника.

Дуачо хьаде а деза

ЮСУПОВ Iумар.

ДУВЦАР

Сов боча хеташ, бIехача хIамах мо мара балхах кулг ца тохийташ, кхейир Калимата ший йоI Iайшет.

Когаш яха мотт Iомабе ше яьлча денз, цхьащанахьа кулг доацаш саца ца тугаш, ший нанас дечох, шийна ловзара цхьацца хIама де йолалора Iайшет. — «ДIаялалахь, кулгаш бIехдергда Iа. Аз-м, даьра, яьяц хьо бIехача хIамаех ялла... Чиллахьоаса баха, дошув-дотув ловзо маьйий аз хьо, ва наний яларг!» аьле, цун доаде а ца кхийнача кулгашта цIена йовлакх а хьекхе, иштта ягIалахь аьлча санна, ши кулг вIашта а дилле Iохоайора Калимата.

ТIаьда болаш ца хьовзабаьча саьргах, вай даьша маяххара, гIоз хургбоацилга а ховш, зIамига йолаш денз из къахьегарга яккха гIерташ, Зархмата цунга моллагIа цхьа хIама хьаде аьлча «хIаьта... цо хьадахьаргда хьона»... — аьле, ший мар футтара вора Калимата.

«Ма хьаькъал долаш я меттахь са ер», яхаш, нанас дилла хесто а яьккха, йоккха ме хул да-нана шийна цхьацца хьехар де эттача, «сайна ховргда шоана сона-м сай фу де деза», — яхаш, эгIаз а ухаш, цхьаккха аьннар дIаэцаш яцар Iайшет. Кхыметтел, кулгаш-юхьмараш дила хьай, аьлча а, сона хьех оаш, аьле, йоккха гIар экккийтар Iайшета даьца-наьнаца.

Геттара де оамал доацаш, Iайшета саэккхача кхоачаеш ше эгIазйигача оалар Калимата: «Са кхийна яле а, адамий ма кхуйла хьо морг... Доккха гIод дачкх хьо. Маьре яха а дIакачар яргьяцар хьогI...

...Кхийна яьнначул тIехьагIа маьре гIолга хьоадича-м, шийна ювца хезача цу чукхаьстача гIолла ва оалаш, вувца а хеза вацар цунна, ше яха яшаргйолаш саг... Цунна везар — тIахьажача теник санна хоза а волаш, дух дувла хий мо мара кхоачалургдоацача рузкъах викъаь вIаьхий а волаш, миччахьа а цIи яьккхача вовзаш, цIи хеза а волаш зIамига саг.

Хьо морг кхы я а яц, яхаш кхеяьча цунна, йодаш-йоагIаш новкъа мел кхетар, шийха хьогаш санна хетар.

Хьадеш а доацаш, ваггIача дезарагI хулаш дац дика хIамаш-м. Вахар-м, фаьлг бац — дикачох кхе-м, къахьега деза. Арахь наха юкъе бIаргаейннача из хозлийя, хьабоагIар из я аьле, зоахалол дувца нах.

«Шийга болх байтарг болча, маьре гIоргйолаш яц са йоI», — оалар Зархмата.

«Сога йоагIе аз байтаргбац хьога болх-м», аьнна, Болата йигар из.

Из цIайоалайича ший наьнаца — Маремацеи, йижарашца — Аминатацеи Зоалдусханацеи бартбир Болата. Iуйрийна гIайтта кулг-юхь дила шоаш мабаьллингехьа а, наьнага, аз-аз малагIа болх бергба, ший йижараша яхаргдолаш... Iуйрийна де дезараш даь а баьнна чубийрзачул тIехьагIа мара, цо царга марта дуийтаргдоацаш.

Ше йоагIача нха гаргара нах шошоай цIа а баха, ше цхьаь йиса, из хьалхара ди даьккхар Iайшета, вож дезал болча, нана-цIагIа Iо чу яха дего ца юташ, укхаза, ше нанас санна, цкъа хьалхагIа фу дуаргда Iа а аьнна, шийна даа хIама хьатIадарга сатувсаш ягIаш. ЦIагIа нанас мо боча, укхаза маьре енача а ше лелаергья мотташ яр из.

Цу дийнахьа е хьайола аьнна а, е даа хIама ийцаь а саг ваханзар Iайшет йолча.

Ший даь-цIагIа, нанас сов боча яккхарах — доккхийча дехаращца хоза - наьха санна ший хам болаш мара даацар цо хIама. ЦIагIа нанас шийна леладаьр дага а доаллаш, — хIанз-хIанз фу дуаргда Iа арг-мадий укхо, хеташ, доккхийча дехаращца мара хIанз укхаза а из ца даа дагахь латтар пускал.

Иштта уж уйлаш еш, маьр-нанна — Марема эгIазъяха Iайшет латтача ханна, ена хьачуяьлар укхан маьр-йиша — Аминат. «Наний, — аьнна боча цун цIи а яьккха, —малагI болх бергба аз?» — хаьттар цо.

— ГIо, кхо даьккхе йола!» — аьлар Марема.

«ГIо хьо, гIо... масса чоапилг йоалла хургья из кхо кегадеш!» — аьлча санна, кхо бIеха хеташ, из даккха йодача Аминатах догкхоардош, тIехьа хьежаш латтар Iайшет.

Кхо даккха йода Аминат арайоаллашехьа а, хьачуяьлар шоллагIа йола маьр-йиша — Зоалдусхан.

* * *

— Наний аз фу дергда? — хаьттар Зоалдусхана.

— ГIо, хий дахьаш йола хьо! — аьлар Марема.

«Сона хьалхара баца-м шортта боаб ераш!» — хеташ, ший дагахь уйлаш еш, раьза хинна латтар Iайшет.

ХIаьта а... даа хIама кийчдеш йоаллача маьр-нанас, Iоха аьнна а, фу дуаргда Iа, аьнна а, ше кхы теркал ца ярах, эгIазъяха, ювсаенна латтар Iайшет.

Шоашка нанас де аьннараш кхоачаш а даь, чубийрзар Аминати Зоалдусхани.

— Iа яхараш даьдаьннад тхо — даа хIама лой Iа тхона, наний?— аьлар Амината.

— Лургда даьра, хIана лацар аз шоана даа хIама—хIама ца диача-м лелац саг, — аьлар Марема. Цхьаццане шоллагIчоа хий IотIа а кхорзаш, сапаца цIена шоай кулгаш а дила истола дIатIахайшар Аминати Зоалдусхани.

Iайшет хьатIахьежаш латташехьа а, хьайола тхоца хIама даа хьайна ца оалаш, нанас шоашта хьаоттадаь хIама а диа, пхьегIаш йила шоай метта дIа а оттаяь, нанна новкъостал, деш, чурча дезарех кулгаш детта болабелар Аминати Зоалдусхани.

Цу дийнахьа, хIанз-хIанз маьр-нанас шийна даа хIама даларга сатувсаш, мецъенна саца мотт боацаш сахьувзаш, сарралца ареи чуи леллхаш хьийзар нускал. Мелла гобоахаш хьийзача а, маьр-нанас шийна даа хIама а ца денна, яха меца Iойижар Iайшет.

...Iурра, массарел хьалха гIетта ший юхь-кулг а дила моцалла кхы сатоха а ца мега, кхоалагIча дийнахьа нана-цхьагIа Iочу а яха, маьр-наьнага аьлар Iайшета.

— Наний, малагIа болх бергба аз?

— ГIо, укхо дIахьехаргда хьона мичахьара даккха деза, кхо даьккхе йола!.. — аьлар маьр-нанас.

Нускал кхо даккха дIа а оттадаь, чуера, маьр-йиша, Зоалдусхан.

— Фу йоахар нускала — кхо дегаза хеташ, батт увзаш дарий?! — хаьттар Зоалдусханага, ела а енна Марема. — Дацар даьра... белаца — бахьаца-м хац сона, кулгашца ка хьекхаш даккха дезе а дегаза хеташ-м, — елаенна жоп делар Зоалдусхана.

— ХIаъа... дуачо — хьаде а деза. Ара гIолла хьахулаш дац хIамаш-м. Кхоллаш дегIар — уллаш хьатIаухаргда, яхаш, бийша бадаш бац нах-м. Аьхкий хьоа ца кхийхкачун Iай ей кхийхкабац, яьхад вай даьша-м, — аьлар Марема.

Цхьа ха яьнначa гIолла, кхо даьккха а яьнна чуера Iайшет. Сов ше мецъяларах, чухьа кийчдеш латтача дуача хIаман, бага шод хьадийташ йола хоза хьадж кхийтта, гIадъяхача Iайшета хаьттар маьрнаьнага:

— Из даьккха яьннай со, наний кхы фу де аз хIанз?

— Хьайола хIаьта, цкъа хIама даа, цул тIехьагIа дергда Iа кхыдола дезараш-м, — аьнна, хIама даа хоадир маьр-нанас нускал.

Шийна дIаоттадаь хIама, Iаг хьеккха, мерза, диа а яьнна, селхан маьр - йижараша йоахаш шийна магарра, пхьегIаш юлаш Iайшет йоаллаш, хаьттар маьр-нанас:

— Хоза кхоачам хиларий хьона, нана лайлахь, дуача хIамах?

— Шортта-м даьра хилар... хIанз замо чам болаш хIама даьра диадац аз, со нанас йича гIоне. Эхь... балха кулгаш детташ мо чам болаш-м хулаш хиннадоацад даа хIама, — аьлар Iайшета.

Балхага яккха гIерташ, етташ, найцас ший йоI эйп яккхар кхераш, саготдеш вар Зархмат:

ЛадувгIарах из яхача оагIорахьара кхы хабар хозарг а ца хинна, цхьа ха яьнначa гIолла, геттара саготдечул вахе, уж товш, мерза бахаш ба, ца товш, барт ийгIа боахк хьеже воагIа со, аьнна, йоIа тIехьа вахар да.

Да воагIача хана ийтIара лоа доаккхаш йоаллар Iайшет... Коа наIарах хьачуваьнна Зархмат шийна бIаргагушшехьа а, ий тIа из хьакхачарга а ца хьежаш, бахьа а ийца даьна тIахьедар йоI.

Укхаза, болх байтача, аз ше маьре йитарах сона эгIазъяха, бирсъенна, лата йоагIаш хургья-кх Iайшет, хетаденна веха ше фу дича бакъахьа хургда ца ховш, коа наIарах хьачуваьннача латтийсар Зархмат.

«Ойя... фу аргда укханах..: Из бахьа сона бетта укханна дага деха дале, наха гарга ма йоккха юхь Iоаржо я ер», — хийтта, вада дагахь цкъа говр дIаэккхийта дага дехар Зархмата. Юха а «ма ийрча болх ба-кх ер — вIалла из хьахьокха беннабеце а, бахьа бетташ коаха ваькккхар Зархмат ший йоIо, яхаш, нах беларгба-кх тхох», — хийтта уйла йир цо.

Ца хулача доале, ши го тоIо мара ца безаш, дIаэккха кийчча хургволаш, говра тIа чIоагIвелар Зархмат.

...ДIа тIа кхоаччаше а хоза еланна, говра юхь лаьца ий тIа хьахо а возлаваь, Iовоссавир Iайшета ший да.

— Доахкалой шо?! — хаьттар Зархмата Iайшетага.

— Тхо-м... даьра доахкалора... Жи, дадий!.. КIезиг-дукха лоа даьккха а Iа цхьа болх ца бойя, даа хIама лургдац, хьона акхар... ХIахьий! — аьнна, даьга лоа даккхийта, бахьа дIакховдабир Iайшета.

— Даьра хIаьта... дуачо-м, хьа де ма деза хьона аьнна, ший йоI царга кхетаяларна чIоагIа гIадвахар Зархмат.

СЕРДАЛО
3-гIа оагI. 2 декабрь, 1962 шу.

БIаьшерий наькъа йисте

(ДIахододар. Долалур 3-ча оагIо тIа.)

Хьусена лоалахо Аюб, кисаш дагIа кочи иккаши тIаювха, юхьмараш кIезиг-дукха бовнах тара леста, 40 шу даьнна хургвола къонах веха дIаваха санна чIоагIа дух тIа вала безам болаш вар. Цунна хеталора хIара бело хьалтоссача лаьтттанца дошо гIоз, е бриллианта гIалкха хургья аьнна. Из корта а хьувзабеш, цIаьрмата бIарахьежар студенташа Iилмахочунга дIалуча хIара лаьттан галингага.

Хьусена из зийра, эхь хийтар цунна, хIаьта а ший хурдаь лоалахочо леладер бегашта даккха а велар.

Аюба цIаьхха чехкка хьайийцар цхьа йIаьха хIама—тIехк,—аьлар цо хьайийца дехке ваьлча санна, тIаккха Хьусенага дIаелар. Цо бе кхеста а яь лаьттах цIен а яь Аюбага юхаелар «тIехк».

— Нагахьа санна цун укх тайпара тIехкаш хиннаяле, хIанз а тIехьа из дийна вагIа цу чу! — аьлар Хьусена. ТIаккха берригаш а белабелар. ХIана аьлча, Аюба бе баьллар моллагIа бола бIаьха кхера бар.

Камера чура форма бIаргаяйча, хьалбаьккхача лаьттан тIоано тIехкаш гучаяьхача, кулгалхочо балхаш соцадир. Цо аьлар, из мах болаш хIама я: эзараш шераш хьалха алаш дIабехка моттиг. Уккхаза лоамашка цу тайпара моттигаш кхы кораяьяц. Гонахьа кхы а хила еза катакомбаш. ХIаьта моттигаш ахкар дIадахьа йиш яц вайга, духхьал Iилмай академе бокъо елча мара.

Хьусена дийцар хьалха цун даьшта цу бешара кхыметтел дошо гIозараши браслеташи корадоагIаш хинна хилар...

Цу къамаьло геттара корзагIваьккхар Аюб.

— Фу дувц Iа! — цIогIа техар цо. —Цар-м еррига беш оахкарг ма йий хьа! Царна хов моттий хьона, цу лаьттан хIара метр лоамарочоа мел еза я! Цул совгIа, цу кашамашка боккъала хила а мег дотуви дошуви... Хье вовхаш дола хIама дайта деза Iа?! Беламе къамаьл.

Хьусен Iаьржвелар. Хьаьший эхь хеташ йист ца хулаш сайцар, хIаьта духхьал цар кулгалхо бIарахьежар Хьусена.

Цунна ховш санна хеталора, Хьусен цу сага жоп ца луш Iерг ца хилар. Хьусена жоп делар. Из волавелар шортта, гаьнара лувш санна, цхьабакъда, тIехь-тIехьагIа аьшк санна чIоагIлора цун гIар, екъа аскетически юхь сийрдайоахар эгIазлонах дизача доккхача жогIарча бIаргаша. Цар айххьаза хьалехар кхыбарий бIаргаш, дег чу дувлаш санна хеталора.

— Лоалахо Аюб! Хьо, хьагучох, маьла бегвоахаш хиннавац, йIаьха мераж яр, яхаш! Бакъда, моллагIа мераж сага яле а нагахь санна меражал дIахо цун хIама ца гой, — цунна цхьаккха хIама гац. Саг ваьхар, кхыбараш санна, цIаьхха цамогаш хилар... — Дошох йолча уйлаех воагар из! Мича хов хьона, из фуд. Сона хов. Хьона хац, из бахьан долаш тешшамерча нахах, хьо санна барех, къуй хилар, къуйх — маьрей. ХIаьта сона дайнад.

Цкъа са бе кхаьчар самородок... Кийлеи ши бIаьи! Из геттара дукха дошув да... Из сайна дита йиш йолаш а вар со. Цхьаннена а ховргдацар. Бакъда, сона-м ховргдар... «Хьусена хIара кийлах» фу мах ба а ховргдар сона! Шийх къайле хилац...

Сона ховра, наха духьалъувтта йиш йоацаш се вусаргволга, хьацаро сай дегI масса хана дошоргхилар, наIарах хIама массаза тоха сай дегI кхувсалургхилар, из хIама еттар кхыметтел доттагIа вале а. Цу са бе яьллача «аьшка» гало ший лей верггвар сох. Аз фу дергдар цох? Виза а тIаювха хIама йолаш а хургвар-кх со. Кхы фу хургдар? Вай-м иштта а дац меца... Хьажал, укхаза — цIена! — Ший бекъача наькха тIа бий техар Хьусена. — ХIанз со хьона айххьаза бIарахьеж, — сай безам болчча тайпара! Аз лечкъаяц сай юхь — шортта массанена а бIарахьежар Хьусен. — Кхетадирий Iа аз даь къамаьл?

ГIайгIане йист а ца а хулаш латтар Аюб.

— ХIаьта нагахьа санна дерригa дошув хьонеи, сонеи, царнеи дIа-юха делча... хургдарий вай дIаьхегIа? Ше-ший дошо гIала тIа ка эгаш хургвар вайх хIаравар, хIаьта дерригаш къе хургдар.

Дошув паччахьалкхенга да. Из сацараш шийна дика ховш дола хIамаш дар.

Чай молаш дагIаш дукха сакъердаме къамаьлаш дир оаха. Аюб кадай хилар дувцаш, бегаш а бир. Цецдаьхадар тхо, тхо диц а денна Борзика новкъостал де дахача Брутело, цох хиннар шийна ца ховшшехь а.

— ХIана, — йоахар Хьусена, — доттагIчун оаз хьахезача! Из-м кхоачам ба. Нагахьа оарц дезаш хилча,— массане а топаш бе!..

Бешлоамагахьа лестабар малх, юха цIабоагIача наькъ тIа тхо даьлча. Хьусена чIоагIа дог раьза хиларца дехар ший кердача доттагIашкара, нагахь санна гIулакха ца доагIе а, салаIа мукъах а дувла яхаш.

Хьаьший накъа боахаш, хьайийцар цо «дахчан пандар», хIаьта кагий нах, сатийна Iе ца а могаш, халха болабелар.

Цу ханна цIа кхаьчар зIамига Iалихан. Доахан чудоаладе вахийтавар из. Шин оагIорахьа Iоядаш метраш хиллал йIаьха муIаш а бовна дараш санна доккха бIагIара бIаргаш а долаш йолча йоккхача Iаьржача бежа тIа а вагIаш, куро воагIар из.

Хьайийла ниI бIаргаяйча, газа хьалхашкахьа едар. Iалихан тIера чувахар, хьаьший тайп-тайпарча оагIорахьа байдар, хIаьта газа цIагIа чу а ийккха менге тIа кхоссаелар, тIаккха корта эгабе яьлар.

Из оамал йисаяр цунца бера хана денз, цIагIа чу ловзараш деш, хIама хьокхаш из хьалкхеяьча хана денз. ХIанз дIаяхар из цIагIара, шийна доагIаш дола йIайхача сискала дакъа дIайийцачул тIехьагIа.

Хьаьший чIоагIа хоза хеташ бар.

— Шун укхаза бIарчча Дурова уголок ма йий! — цIогIа техар Iилмахочо, сабаре хилар дIа а даькха.

Ков хьалдизар сакъердаме ловзаш йолча гаьзарийи бIийгийи кампане. Уж ерригаш кхувсалора цIен-даьнеи наннеи гонахьа бераш санна, хIаьта царна адамий мотт хов аьнна а хеталора.

Тхо тIадаьлар Хьусена цIеношта лакхерча лоаман дукъа тIа. Укхазара, голаш а етташ, лохе Iочубодар никъ. Фусам-даьшца Iодика а йийца, чудоладелар тхо. ГIовзткъ-Корта наькъо гола техача метте къайлабаллалца, гаьнна лакхе, сийнача сиглен фоне латтар Хьусена дезал, тхона хьахозар «пандара» оазаш.

ЧудоагIар тхо сихха, иштта чехка хувцалора, цхьанне шоллагIъяр а хувцаш, хувцалуш йола дуккхача тамашийнача хIамаех йола тха уйлаш.

Малав-хьогI лоам тIарча катакомба чу дIавеллар? ЖIайрахарча къеча чарахьашта дика болх бехаш малхага дуIа даь вай йийца хоза МятцIаьла жрица хила мегаций из?

Тхо дIадолхар наха бIаьшерашка шоай лаьтташ цIендеш дIадаьхача кхертIой доккхача гувнашта юхе гIолла. Хьажал, ер да ший даькъ тIа ди теха вайнача, истола тIа а вагIаш, ахархо дIавелла «маьлхара каша». Из дIавеллав наха, из бахьан долаш дунен цо дукха хало яйна а, виззалца ца юаш хинна а йола маькх хьалхашка а оттаяь.

Дохкаденнача дакъан голаш а маькх а вай ханага кхаьчад дуккхача бIаьшерашкара, лоамарочун унзарча вахареи цун къеча уйлайи символ а хинна.

ХIа а, укхаза массанахьа а хьагуш да, даьлаша наха «новкъостал» мишта даьд.

Тхо Эбана дехача пенашта тIакхача доахкача хана, дехьарча босагIа урагIводар итт шу даьнна кIаьнк.

Мича водар из? Цу оагIорахьа вахаш саг-м вац.

— Мича вода хьо? — ЦIогIа техар аз цунга.

— Доаханга! — хьахезар зовне оаз.

— Хьанад Iул?

— ЖIайрахой, — жоп делар цо — Къаьгга хьагора кIаьнка тIаьн кIал доалла книжка.

— Фий Iа хьор?

— Книжка да!

— Сенна деза хьона из?

— ХIанз сийрда йолаш доахан дажаргда, хIаьта аз книжка дешаргда... — аьлар боккхагIчар терко ярах гIадвахача кIаьнка.

— Дика болх ба со цхьаьвоацаш, — аьлар аз сай новкъосташка. — Нагахьа санна мичча хана а укхох аз хIама язйой, оаша мукъа арг мичад, яздархочо хоза дар дагалаьцад!

ТIеххьара а тхо тIехдаьлар эгаш долча сихача Iармхих тиллача тIаьх, группага хьежаш йола машина лаьттача наькъ тIа хьалтIадаьлар, хIаьта новкъостий дIабахар, къаьнара бронза а, Юхерча Малхбоален говзанчий шуша хIамаш а, египетски гизгаш а... бIаьшерий къайленашка вугаш йола керда ганзаш дIахо йодача хана карайоагIаргхиларах йола дега гIоз а ийца.

Бера хана денз хозахеташ а цецвоаккхаш а дола дешаш:— «Ганз»... «Къайле»... Сона хет, укх шера къаьстта дукхагIа уж дешаш вай кепа йоазон оагIош тIа сайна бIаргадайча санна: Новочеркасска юххерча «сарматски гувний къайленаша» къайлалоаттаяьй сарматски паччахьий доалахьа хинна йоккха дото ваза.

Киргизерча «Чуйски аренашкарча гувний къайленаша» лораяьй уникальни шийтта метр йIаьха йола «наб еш улла Будда» яха скульптура.

ХIаьта дукха ха йоаццаш радиос хоам бир, Средиземни форда тIарча гIайрен тIа радарни установка еш боахкача английски эпсараштa цIенача дошох яь ши вазеи Афродита статуйи кораярах. Бакъда, укхаза къайленах юха а къайле хилар. Ховш дац, эпсараша шоашта кораяь дошол езагIа йола уникальни хIамаш мича йихьар.

Хьажал вай «ганзага, — йIаьхийча алански кхалсага кашага, моргхашта кIалхарча лакхаленашкарча нах дIабехкаш хиннача катакомбашка! Цар кхы а дукха хIамаш дувца деза...

Тахан са дукха а да сай доттагIчоа Оарцхойна — чIоагIа соакхо йолаш волчоа дувца хIамаш.

Цхьабакъда, хетаргахьа, Оарцхо цецваргвацар, цу ерриганел езагIа йола ганз мичай хов сона аз аьлча.

Оарцхос тамаш ергьяц, хIана аьлча из хьаькъал долаш саг ва. Цо сихха кхетадергда, цун къайле гучаяькхар со воаца са ганз, гаьнна хьалхарча хIамашта юххера сона тахан ГIовзткъа - Кертера кораяь ганз,—из дунен тIа эггара езагIа йола ганз — доккха сага дог хилар!

Аз цунна дувцаргда вай дикача Хьусенах. Аз дувцаргда, ахкан дийнахьа малх чубузача хана, лакхача лоам тIа, хьадийла книжка бе а доаллаш вай халкъа Iуйрен символ санна доахан доажадеш вагIача ЖIайрахой кIаьнках. Соца цхьана гIадгIоргва къаьна Оарцхо, бIаьшерий наькъа йисте ваха заман теш.

Кемеровски область. «Кемеровуголь» яхача треста кедровски разреза горнякаша лаьрхIад укх шера планал совгIа 150 эзар тонн доагор даккха, хIаьта из декхар цар сийленца кхоачаш а ду. Итт бетта планал совгIа 140 эзар тонн кIор баькбаькккхаб.

Лаьтта доша а деш кIор гучабоахача балхаш деш болча гидроманитарщикаша керда доккхий производственни толамаш даьхад. Цар дошадаьд 3 миллиони 880 эзари кубически метр лаьтта.

Сурта тIа: Кедровски разрезе хица лаьтта дошадеш ду балхаш.

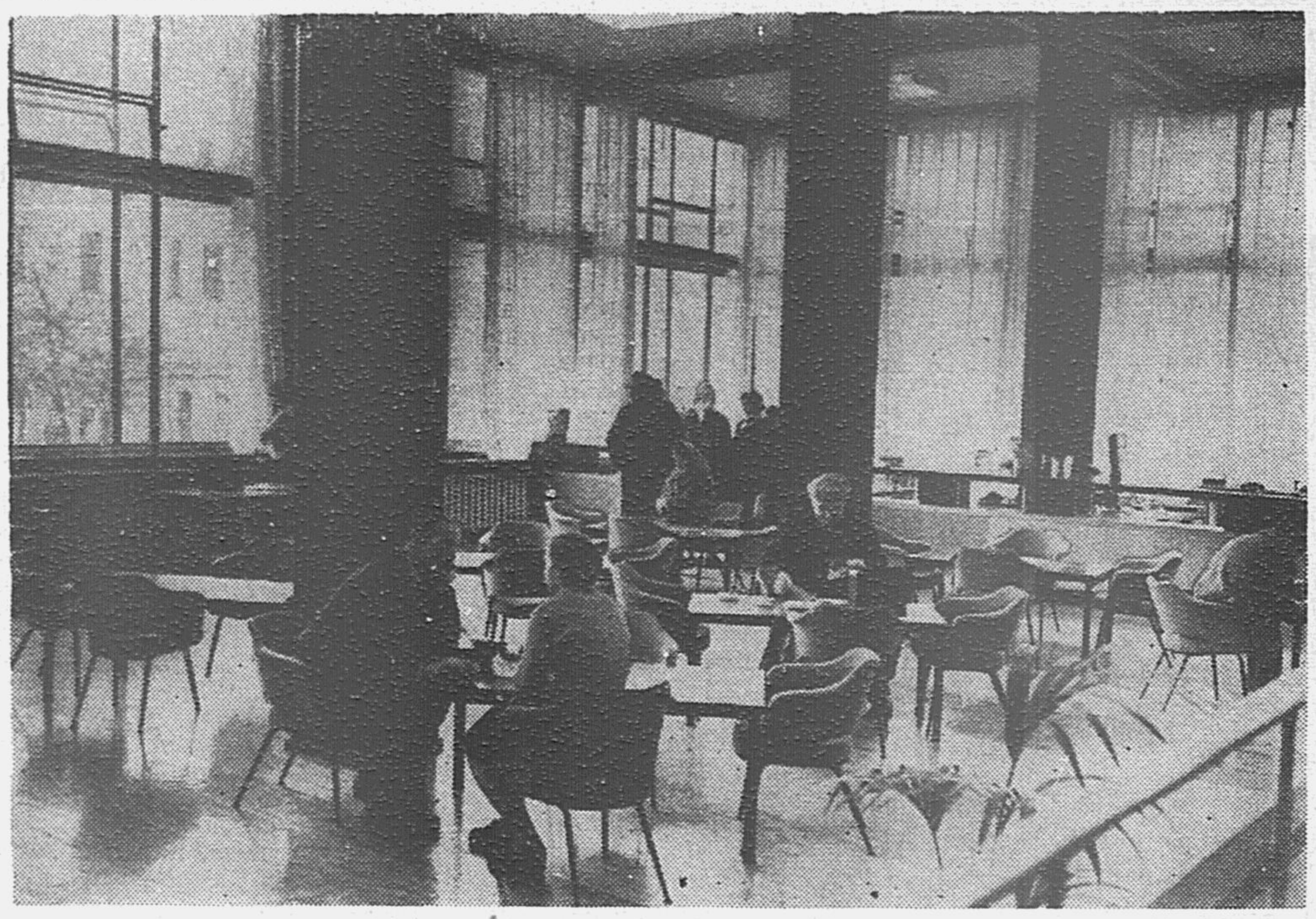
В. Соболева сурт.
ТАСС фотохроника.

МОСКВА. Ди тIехьа шерлуш латт халкъашта юкъера бувзам. Из къаьгга хьахьокх дунен халкъашта юкъерча почтампта масал доаладича. Шозза гаргга лакхденнад доазол дехьарча мехкашка корреспонденцеш дIа-юха кхухьийталга вай столице ши шу хьалха болх бе Дунен халкъашта юкъера почтампт йолаелча денз. Дукха ха йоаццаш массехк къона, кортамукъадаьннача Африка мехкашка бувзам оттабаьб.

Сурта тIа: операционни зале.

Э. Евзерихина сурт.

ТАСС фотохроника.

Общественноста новкъосталца

Ведана районе эггара хозагIа йола юрт я Элистанжи. Лоамашта юххе уллача цIена, кIир техача цIеношта юкъе кирпишках яь йоккха гIишло я бIаргагуш, из я юртара клуб.

Клубе мел бу болх общественноста низаца беш ба. Комсомольцашеи юртарча интеллигенцеи доккха дакъа лоац культурно-массови мероприятеш чакхъяхар духьа. Клуба квартала а бетта а йола план совета заседанешка ювц. Планах чакхъяха лийрхIа мероприятеш ший ханнахьа ю, цул совгIа балха учета журнала тIа дIаязъю. 32 лекци йийшай укхаза 9 бетта. Тайп-тайпара темаш я цар. Масала «Дынахи Iилмахи», «Коммунизм хьалъяра хьалхара этап», «СССР халкъий доттагIал», иштта кхыяраш а. Кхашкарча бригадашка, доахан леладеча фермашка, иштта дуккхача кхыча участкашка масса а хана беседаш ю, дIа а хозаш газеташ деш. Интеллигенце актива низаца тайп-тайпара темаш йолаш сайренаш ю. Дика кийчъяь я гойтара агитаци. Массадолча тайпара стендаш, плакаташ да укхаза. Дика хьахьокх гойтара агитаце колхоза, района, юртбоахаме къаьст-къаьстача хьалхле лелаерий производственни хьокхамаш.

Клубе кийчъяь я хьалхле лелаерий опыт ювцаш йола уголок. Укхаза да тайп-тайпара юртбоахама литература, журналаш, брошюраш, гойтара агитаци. Дика кийчъяь я атеиста уголок. Iилман атеизмах дола плакаташ, Маркса, Энгельса, Ленина портреташ, цар дынах лаьца дийцараш да укхаза.

Юртарча интеллигенце актива низаца вIашагIтехай укхаза художественни самодеятельность, йиъ кружок: хоровой, халхара, музыкальни, драматически. Царна кулгалду актива членаша. Цига дакъа лоацаш ва 30 совгIа саг. Кхашкара балхаш доладелча денз уж чакхдаллалца ахархошта концерташ увттадеш, шоай колхоза а лоалаха ухкача юрташка а ухаш дика болх бир клуба агитбригадо.

Доахан доажадеча лоаман дaьгIенашка Дагестанеи Нохч-ГIалгIайчени доахан доажадечарна хетаяь сайре хилар. Сайре чакхйоаллаш доккха концерт оттадир клуба агитбригадо.

Массайолча культурно-массови мероприятешка хьинаре дакъа лоацаш ба бархI шерарча школа хьехархой Индирбиев Гелани, Дорошенко Мария, лесхоза комсомольски организаце секретарь Джабраилов Абу-Къоасам, нохчий мехкарий Мальсагова РабиIат, Матаева Анисат, Гадаева Шайдан, лор Шуев Солта, иштта кхыбараш.

Партийни организаце низаца клуба заведующоа нов. Актиев Ахьмада дика вIаштIехьдаьннад клубе дика интеллигенце актив вIашагIйолла.

Х. БЕРСАНОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР культура министерства методкабинета заведующи.

ЛадувгIа радиога

2 декабре: 7.30—«Грозненский рабочий» газета обзор; 7.40 — ашарий антракт; 7.50 — хоамаши передачай программеи; 8.10 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.20—«Сердало» газета обзор; 8.30—художественни самодеятельноста концерт; 16.00—радиои телевиденеи передачай программа; 16.05—пионераштеи школьникаштеи передача (эрсий меттала); 16.25 — «Шелестова Антона вахари, цун бIеха гIулакхаши» — къонача зрителий театра концерт; 18.13 — «Спортивни Нохч-ГIалгIайче» — передача (эрсий меттала); 18.33—«Советски арме тIемахой» заявкех — концерт.

УКВ: 10.00—«Советски Союза халкъий доттагIал» — концерт; 10.34—«Сакъердаме ашараш» — концерт, 11.03 — «Школьни доттагIий» — берашта лаьрхIа концерт; 11.26—«Мехкарий» яхача кинофильма тIара Пахмутовай музыка. 19.00—«Хьамсара мохк, хьо са Россия»—музыкально-литературни передача; 19.43 — эстрадни ашарий концерт; 20.09—Нохч-ГIалгIай ашарий концерт; 20.44—эстрадни концерт; 21.25—баснеш, багаш, сатирически стихаш.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Доазол дехьара

ВIаши юкъера гIулакхаш, доттагIал, новкъостал

Тайп-тайпара байракхаш тIаягIаш долча шин кемо, Африкана юхxе океане шоаш вIашдухьал кхийттача хана, йIаьхха гудокаш а екаеш шоайла моаршал хетт. Шинна а кема оагIош тIа гIолла шоай цIерел совнагIа даь доккхий йоазош да «Униафрика» аьнна. Царех цаI Дакарера Ростокагахьа бухь билла додар, вож Шецинепа Конакре додар. Польшацеи ГДР-цеи леладеча форда гIулакхаш тIа гIолла хан-ханнахьа ух уж Малхбузен Африка порташка. Океана цу наькъ тIа гIолла лелаш хIанз Польшаи Германски Демократически Республикаи 17 кема да. Дукха ца говш «Униафрика» яхача польско-германски компанега кхоачаргда тропически климат йолча лелалургдолаш хьадаь хIанзара керда кемаш.

ВIаши лоаллаха уллача вошал долча шин мехка юкъерча гIулакхий формаш тайп-тайпара я: экономикаи культураи даькъера бувзамаш, Iилма-технически документаци, специалисташ дIа а хьа а ахийтар, юкъ-юкъерча городийи областийи доттагIлен бувзамаш.

Ши мохк вIашагIбувзаш дола доазонна йистерча Ниса яхача хи тIа гIолла тилла тIий нагахьа мара даьсса хилац. Польски оагIонгахьара цу тIа гIолла дIа-юха кхухь баьде-Iаьржа кIор: «Турув-1» яхача шахтера Гиршфельдерча немецки электростанце. Цу электростанцера проводашка гIолла польски шахте йода ток.

Баьде-Iаьржа кIор боахача «Турув-2», «Адамув» яхача шахташка болх беш йоккха экскаватораш я. Уж хьаяьй ГДР машинаш еча заводашка. «Дика машинаш я! — йоах польски гIишлонхоша. — Дуккха а аттача даьхад цар тхона шахташ хьаеча ду балхаш».

ГДР-о Польшана новкъостал ду дуккха промышленни объекташ хьалъеча. Баьде-Iаьржа кIор боахаш йола Польшера дукха шахташ ГДР технически документаце ларда тIа хьалъеш я. Германски Демократически Республика ший лоалахочоа машинашцеи специалисташцеи новкъостал ду Тарнуве химически комбинат хьалъяра.

Польша ГДР-е дIакхухьийт прокат, станокаш, нийсача механикаи электротехникаи оатхалаш, тайп-тайпара технически документаци тел цунна, новкъостал ду бесаш долча металлашца беча балха методаш эргайоахаш тоаяра, бетон хьаяра, наькъаш доахкача механизаци яра, торф яккхара, иштта кхы дIахо.

Советски Союз дIаяьлча шоллагIча моттиге латт ГДР Польшас доазол арахьа лелаеча торгови обороте. Польшас кхыча мехкашкара ийеча хIамашта юкъе ГДР-ера кхухьача хIамаша керттера дакъа дIалоац. Эггара хьалха уж я удобренеш, тха хьувза станокаш, кхачан промышленноста машинаши оборудовании. Польшера ГДР-е тIа-тIа дукхагIа кхухьийт машинаши оборудовании. Еррига польско-германски торгови оборот 1,4 миллиард валютни злотыхага кхоачаргья укх шера.

Герман КИСЕЛЕВ,
ТАСС корреспондент.

Боннски „правосуди“ балха тIехь

БОНН, 29 ноябрь. ТАСС-а корреспондента В. Иванова хоам бу: ФРГ судий хьакимаша судага гIолла аргIанна доагIа таIазар деча моттига меттел хержай Малхбузен Берлин: кхоана цига дувца долалу нацизм йолча хана тIаккхувш хиннача наьха малхбузенгермански объединене (ОЛПН) дош. Германе Компарти дIакъайлачул тIехьагIа из—ший мугIарашта юкъе немецки патриоташи фашизманна духьалбараши чулоацаш йолча организацена духьалъяьккха эггара йоккхагIа йола юридически провокаци. «Конституцена духьалара болх лелабу» аьнна ОЛПН бехке а яь малхбузен-германски юстице органаш дага я Малхбузен Германе хIанзалца ца ехкаш йисача кIезига йоацачарех йола из прогрессивни организаци а законах йоацарг лархIийта.

ФРГ Iаьдало демократена духьала хьоаяьча аргIанарча акто эгIазбигар цIена уйла йолаш мел бола немций. ЦIи хеза болча малхбузенгермански университетий профессорий группо кепа теха заявлени араяьккхай судера ОЛПН-а дош юха доаккхилга дIадехаш. Германе евангелически киназа 40 совгIача деятела ФРГ чурча гIулакхий министрга херлюга шоаш дахьийтача письмо тIа уйла тIаерзаю нацизм йолча хана а готбаь хиннача наха хIанз низаш дарца боннски Iаьдало паччахьалкхен управлене, юстице, эскара дуккхача органашка хIанз лакхерча гIулакхаш тIа болча хьалха хиннача гитлеровцаштеи тIема зуламхоштеи новкъостал деш хилара.

Франкфурт-на-Майне Р. Шелль — фашизмана немецки духьале яьча турпалий Шолль Гансеи Софеи да керте а волаш вIашагIъеллай ОЛПН лораяра комитет.

ОЛПН Президиумо письмо дахьийтад ООН-е а хIаьта иштта хьалха антигитлеровски коалицена юкъе хиннача йоккхача 4 держава правительствашка а. Объединени ехка гIертар письмо тIа белгалдоаккх «ТIом болабараи дуккха нах боабаран бехке йола» нацистски режим къайлагIа бехказа яккха гIертача хьисапе. ОЛПН дIадех ФРГ правительствага антифашисташтеи духьале лоаттераштеи суде денна дош юхадоаккхилга.

А. И. Микояни Дж. Кеннедии вIашагIкхетар

ВАШИНГТОН, 30 ноябрь. (ТАСС). Селхан КIайча цIагIа вIашагIкхийтар СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель А. И. Микояни ВIашагIкхийттача Штатий президент Дж. Кеннедии.

Советски оагIонгахьара уж вIашагIкхийттача вар США-ра СССР посол А. Ф. Добрынин, американски оагIонгахьара — паччахьалкхен секретарь Д. Раски паччахьалкхен секретара къаьстта помощник вола Л. Томпсони. 3 сахьати 15 минути яьккхар вIашагIкхийтта.

ВIашагIкхетар чакхдаьнначул тIехьагIа А. И. Микояна укх тайпара заявлени йир КIайча цIагIа гулбеннача американскии кхыча мехкийи пресса, радиои телевиденеи дуккхача корреспонденташта:

«Сои президент Кеннедии вIаши дагаваьннав вай шинна а мехка цхьатарра хьаштдолаш долча дешашта, керттерча даькъа кубински деша. Азеи Президентеи соцадаьд Нью-Йоркерча вай викалашта йоагIаш йола инструкцеш лулга — Советски правительства ший оагIорахьареи президента ший оагIорахьареи — Карибски форда районера гIулакхаш лер тIа дахарца ювзаенна переговораш дIахо яхьийтара.

Штраус дIавода

БОНН, 30 ноябрь. (ТАСС). ДПА агентства беча хоамах, ФРГ оборона министра Штрауса тахан Мюнхене хиннача христиано-социальни союза правлене заседане аьлар, кердача малхбузенгермански правительстве министра пост хьаэцаргъяц ше, аьнна. Штрауса из заявлени йир ХСС правлене диъ сахьата заседани хинначул тIехьагIа.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре

Йоккха зал — «Бакъахьарча наха юкъе».

Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗIамига зал № 1 — «Катерина».

Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30.

ЗIамига зал № 2 — «Чарли Чаплина программа».

Долалу: 11, 1, 3, 5. 7. 9.

ЗIамига зал № 3 — «Бакъахьарча наха юкъе».

Долалу: 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7:30.

Город Грозне, Моздокски улицагIа, 11, кв. 19, вахача гражданина Кузнецов Федор Михайловича суде деннад город Грозне, Моздокски улицагIа 11, кв. 19, яхача гражданкацара Кузнецова Софья Петровнайцара ше къастарах дола дош.

Дош дувцаргда г. Грозне, Ленински района халкъа суде.

Город Грозне, Спартака улицагIа, 22, вахаш волча гражданина Козменко Виталий Ильича суде деннад город Грозне, Спартака улицагIа, 22, яхача гражданкацара Козменко Вера Ануфриевнайцара ше къастарах дола дош.

Дош дувцаргда г. Грозне, Октябрьски района халкъа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахареи, экономикаи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15, Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.

Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ03221 Заказ № 6476